

**EVROPSKI UNIVERZITET BRČKO DISTRIKT
PRAVNI FAKULTET**

**TERORIZAM U SVIJETU
DIPLOMSKI RAD**

Mentor:

Akademik prof dr Nedeljko Stanković

Student:

Merima Kulović 055/15-OP

BRČKO, 2019.

EVROPSKI UNIVERZITET BRČKO DISTRIKT PRAVNI FAKULTET

TERORIZAM U SVIJETU DIPLOMSKI RAD

Mentor :

Akademik prof dr. Nedeljko Stanković

Student :

Merima Kulović 055/15-OP

BRČKO, 2019.

Sadržaj

Uvod.....	2
1. Pojam terorizma	3
1.1 Ciljevi terorizma	4
1.2 Shvatanje terorizma kao specifične društvene i političke pojave.....	5
1.3 Klasifikacija terorizma	7
2. Historija terorizma	11
3. Uzroci terorizma	14
4. Rad policije u zajednici i sprečavanje terorizma	17
4.1 Strategija i politika.....	19
5. Suprostavljanje terorizmu	25
5.1 Pojam i sadržaj protivterorističke borbe	27
5.2 Modeli odbrane od terorizma	28
5.3 Snage i sredstva za borbu protiv terorizma	30
6. Terorizam kao prijetnja sigurnosnom sistemu Bosne i Hercegovine	31
6.1 Vehabizam u BiH i odlazak BiH državljanina u Siriju	32
6.2 Krivična djela na području Bosne i Hercegovine koja sadrže elemente terorizma	37
6.3 Presuđena djela terorizma u Bosni i Hercegovini	40
6.4 Nametanje terorizma u Bosni i Hercegovini	42
7. Izvještaj o radu tužilaštva BiH.....	45
Zaključak.....	50
Literatura	51

Uvod

*“Današnji terorizam nije produkt tradicionalne historije anarhizma, nihilizma ili fanatizma.
To je, ustvari, savremeni partner globalizacije.”*

Jean Baudrillard

Ovaj diplomski rad sam započela sa citatom poznatog francuskog pisca Jean-a Baudrillard. Svjesni smo da sam pojam terorizma je poznat još od davnina, a u današnje vrijeme je rasprostranjeno u čitavom svijetu. Danas u svijetu nema države koja u većoj ili u manjoj mjeri nije izložena raznim oblicima terorizma, motivisanog različitim idejama interesima i ciljevima. Jačanje terorističkih aktivnosti tokom poslednjih godina dovelo je do toga da terorizam postane najveće svjetsko zlo i jedan od najaktivnijih i nerješivih problema modernog svijeta. Teroristički napadi avionima bombama na Svjetski trgovinski centar u Njujorku i zgradu Pentagona u Vašingtonu 11. septembra 2001. godine, do najnovijih terorističkih dejstava širom svijeta, potvrđuju činjenicu da je terorizam u stalnoj ekspanziji i predstavlja jedan od većih problema modernog čovječanstva. U posljednje vrijeme svijet se na najdrastičniji način suočio sa gorkom istinom da je terorizam označio novi način ratovanja na početku 21. vijeka, bez sagledavanja realnih i stvarnih uzroka dok su posledice svima poznate. Fenomen terorizma je zahvatio čitavu planetu. Neprijatelj je postao nevidljiviji i neuhvatljiviji više nego ikada ranije, a sukob koji diktira terorizam nema jasne obrise fronta i karakteristike klasičnog vođenja borbe.

Ovaj diplomski rad će se sastojati iz više dijelova. U prvom dijelu rada ćemo objasniti sam pojam terorizma. U drugom dijelu rada bit će više riječi o historijatu terorizma. U trećem dijelu rada ćemo pojasniti uzroke terorizma. U četvrtom dijelu rada ćemo reći nešto više o radu policije u zajednici i sprečavanju terorizma. U petom dijelu rada ćemo se objasniti suprostavljanje terorizmu gdje ćemo pojasniti modele odbrane od terorizma kao i snage i sredstva za borbu protiv terorizma. U šestom dijelu rada ćemo reći nešto više o terorizmu kao prijetnji sigurnosnom sistemu Bosne i Hercegovine. I u sedmom dijelu rada ćemo prikazati izvještaj o radu tužilaštva BiH, gdje ćemo analizirati predmete iz oblasti terorizma u 2015-toj, 2016-toj i 2017-toj godini.

1. Pojam terorizma

Opšte prihvaćena definicija za terorizam ne postoji, odnosno ponuđeno je na stotine definicija terorizma.¹ Neke od tih se fokusiraju na činioce, neke na terorističke tehnike. Dok su samo dvije karakteristike bitne za razlikovanje terorizma od drugih formi nasilja. Prvo, terorizam je usmjeren na lica koja nisu borci. Drugo, teroristi upotrebljavaju nasilje da bi postigli nešto dramatično: njihov uobičajni cilj je da unesu strah u ono stanovništvo koje je njihova meta.² To namjerno izazivanje straha je element po kom se terorizam razlikuje od običnog ubistva ili napada.

Riječ terorizam (terrorism), nastao je od latinske riječi što znači terror ili strah, a pojam terorizam je doktrina i metod borbe za određene ciljeve sistematskom upotrebom nasilja. To znači da je teror vladavina nasilja, a terorizam kao ideologija je krajnji metod borbe za ostvarivanje političkih ciljeva putem nasilja i ucjena. Dakle, izvorno značenje pojma terorizam odnosi se na državu kao počinioca terorističkih akata i na građane kao žrtve. Iako se pod terorizmom podrazumijeva unaprijed smišljeno i organizovano nasilje u političke svrhe kojim pokušava da se zastraši i slomi otpor onoga protiv koga se primjenjuje, u nauci ne postoji opšteprihvaćena definicija tog pojma zbog postojanja brojnih subjektivnih razloga, prvenstveno zbog različitog pristupa definiciji objekta i subjekta terorizma.

U savremenom političkom riječniku, pojam terorizam prvi put je popularno upotrijebljen 60-tih godina djelovanjem pripadnika IRA-e u Sjevernoj Irskoj, ETA-e u Španiji. Moderni terorizam nastao je u Evropi i prenio se prvo na Latinsku Ameriku, Bliski istok, a zatim na ostatak svijeta, prilagođavajući se istorijskim i nacionalnim karakteristikama i tradicijama. Terorizam sa pojavom njemačkog fašizma dobija sasvim novu dimenziju, u obliku novih formi i metoda djelovanja nacističkog pokreta. Era fašizma je karakteristična za pojavu državnog terorizma u Italiji, Španiji a posebno u Njemačkoj. Takav odnos prema terorizmu su nastavile velike i moćne države zapada posebno SAD, rukovodeći se prvenstveno sopstvenim interesima.

¹ N.Stanković, Terorizam i finansiranje terorizma, Evropski univerzitet, Brčko Distrikt, 2014, str.42.

² Navedeno djelo, str. 42.

Klasičan primjer za to je odnos SAD kao najveće vojno-ekonomske i političke sile prema terorizmu albanskih separatista na Balkanu, gdje su pripadnike albanske terorističke organizacije OVK prikazali kao “borce za slobodu”, dok su na primjer pripadnike Kurdistanske radničke partije u Turskoj prikazali kao teroriste.

1.1 Ciljevi terorizma

Ponašanje pojedinaca, grupa, kolektiviteta, je motivisano, raznim potrebama, počev od egzistencijalnih do složenih društvenih i političkih potreba.³

Terorizam obično ima za cilj da zastraši ili prisili državni subjekt (vladu, pojedine grupe ljudi, pojedince) i tako objekat napada ispuni tražene zahtjeve koji mogu biti političke, društvene ili materijalne prirode. S obzirom na to da je terorizam složena aktivnost u funkciji namjernog izazivanja straha kod građana ili narušavanja autoriteta države, nosioci terorizma raznim metodama djelovanja žele da postignu konkretan cilj. Politička svrha terorizma je djelovanje na volju državnog ili međunarodnog političkog subjekta nasilnim psihološkim i fizičkim efektima, u cilju ostvarivanja određenih političkih interesa i ciljeva. U suštini, teroristi široj javnosti žele dokazati da su primorani da tako surovo djeluju jer državni aparat nema sluha za njihove zahtjeve i time pokazati da su oni žrtve. Tako komuniciraju s jedne strane sa masom a sa druge strane sa zvaničnim državnim aparatom, pokušavajući se staviti na nivo ravnopravne pregovaračke pozicije u ispunjavanju svojih zahtjeva, uglavnom političke prirode. Ovom strategijom djelovanja teroristi žele dovesti državni subjekat u poziciju popuštanja i time pokazati široj javnosti njegovu nemoć i nesposobnost u rješavanju situacije.

Terorizam u načelu djeluje prema Vajtovoj⁴ “doktrini nužde”, koja znači da teroristička organizacija na izvršavanje terorističkog akta kreće tek kada su iscrpljene sve mogućnosti ostvarivanja ciljeva političkim sredstvima i procijeni da nema alternative rješavanju cilja nasilnim putem. To znači, da u situacijama u kojima strane u političkom konfliktu nemaju načina da riješe spor na uzajamno zadovoljavajući način a posebno kada je jedna strana

³ N. Stanković, Terorizam i finansiranje terorizma, Evropski univerzitet Brčko Distrikt, 2014, str.17.

⁴ J.R White., američki politički teoretičar koji je u svojoj knjizi “Terorizam”, izdanje 2002. godine, najstudiosnije obradio savremeni problem terorizma.

drastično nadmoćnija, onda slabija strana pribjegava terorizmu u cilju ostvarivanja svojih ciljeva i interesa. U toj situaciji slabija strana pošto nema silu i moć kao političko sredstvo ubjeđivanja, pribjegava upotrebu terorizma bez alternative kao jedino političko sredstvo, sa Makijavelističkim razmišljanjem da cilj ne bira sredstvo. Psihološki efekti terorističkog čina znatno nadmašuju njegove fizičke učinke.

Strah je namjeravani efekat, a ne usputni produkt terorizma. Sa strahom se povećava ukupan efekat terorističkog akta i time neposredno djeluje na objekat terorizma. Reakcija javnosti na teroristički akt može biti u dijapazonu od krajnjeg oduševljenja do osude i najdubljeg gnušanja. U svakom slučaju terorizam nikoga ne ostavlja ravnodušnim.

Nepredvidljivost terorizma je u svojoj suštini jedna od glavnih karakteristika u izvođenju terorističkih akcija i dejstava. Zato terorističke organizacije posebno vode računa na nepredvidljivom izboru objekta, načina i vremena izvođenja terorističkih dejstava. Pod ovim uslovima ostvaruju početnu prednost u odnosu na državne subjekte, što je u suštini glavna prednost i ključ dosadašnjeg uspjeha terorista u izvođenju terorističkih akcija. Cilj ovakve terorističke strategije je ostvarivanje međunarodne političke osude i narušavanja međunarodnog ugleda zemlje do izolacije i ispoljavanja pritisaka i ucjena od strane velikih sila i međunarodnih vojno-političkih i ekonomskih faktora.

1.2 Shvatanje terorizma kao specifične društvene i političke pojave

Kao društvena i politička pojava, proces i sistem, terorizam se manifestuje direktno-indirektno, neposredno ili posredno, u društvenoj i političkoj stvarnosti, a što nužno podrazumijeva da mora biti prepoznatljiv i specifičan u odnosu na druge društvene i političke pojave.⁵ Bitan faktor pojava uopšte, društvenih, političkih pojava, i pojava terorizma, jeste da sve one imaju svoju strukturu, određene odnose i veze, funkcije, vrijeme trajanja, rasprostiranja, a što je sve skupa bitan uslov postojanja bilo kakve pojave, pa i terorizma. Terorizam se, s druge strane, u društvenim i političkim naukama, shvata i definiše pretežno kao politička pojava, jer on, prije svega, nastaje u određenim političkim uslovima, u okviru određenog političkog sistema, radi ostvarivanja određenih političkih interesa i ciljeva. U tom kontekstu se preduzimaju i određene terorističke aktivnosti (djelanja i djelovanja pojedinaca,

⁵ N. Stanković, Terorizam i finansiranje terorizma, Evropski univerzitet Brčko distrikt, Brčko,2014, strana 6

grupa, organizacija) radi uticanja i uticaja, prije svega, u sferi politike, političkih procesa. Terorizam kao društvena i politička pojava, proces, sistem, uvijek se javlja i ostvaruje u određenom društvu, na određenom prostoru, teritoriji. Društvo predstavlja određenu grupu ljudi i stvari, organizovanu zajednicu, u kojoj postoji određen stepen međuzavisnosti između ljudi i njihovog okruženja, u postojećim prirodnim, društvenim, političkim, tehničko – tehnološkim, i drugim uslovima, gdje se život odvija po raznim društvenim grupama. Kako bi mogli obavljati razne oblike društvenih i drugih aktivnosti, a radi zadovoljenja svojih potrebe, ljudi su povezani u razne grupe. To znači da je svaki pripadnik nekog konkretnog društva u isto vrijeme član i određenog broja društvenih grupa, u kojima on vrši razne oblike svojih aktivnosti.

Kako bi ostvarila određene potrebe, ciljeve i interese, svaka organizovana grupa vodi određenu politiku, i to se postiže time tako što svaka grupa ima svoje rukovodstvo, nadređene i podređene odnose i veze, članovi grupa se pridržavaju određenih pravila, kako bi se postigao zajednički cilj.⁶ Prema Veberu, za pojam grupe nije bitno da li se radi o zajednici ili društvu, već je dovoljno da postoji „rukovodilac“, glava porodice, i postojanje „upravnog aparata“ da će određene „osobe djelovati u pravcu održanja poredaka grupe, da, dakle, postoje osobe koje su „podešene“ da za to u određenom slučaju djeluju, a što predstavlja garanciju za održanje tog poretka. Poredak grupe uspostavljaju članovi grupa, i ti poreci mogu nastati: a) slobodnim dogovorom, ili b) nametanjem i pokoravanjem.

Prema Veberu, „nametnut“ znači „svaki poredak koji nije stvoren ličnim slobodnim dogovorom svih učesnika. Kada se upotrebljava pojam političke grupe, pod njima se u osnovi shvataju grupe ljudi kojima je osnovni cilj osvajanje i očuvanje političke vlasti, političkog uticaja, političke moći, a radi upravljanja opštim i posebnim društvenim poslovima, u određenom društvu, zajednici, državi, na cijeloj teritoriji ili dijelu teritorije. U tom kontekstu političke grupe se i organizuju, stvaraju svoju organizaciju, ostvaruju mnoštvo aktivnosti, djelovanja i djelanja. Političke grupe karakteriše prisustvo određenog aparata, precizna podjela nadležnosti, podređenih i nadređenih (hijerarhijskih) odnosa, primjena nasilja, (fizičkog, psihičkog), prinude, sile, terora, terorisanja, izazivanje straha, zastrašivanja, i sl. To ističe i Veber, kada kaže da „za političke grupe nasilje nije ni jedino niti normalno sredstvo upravljanja. Štaviše, njihovi rukovodioci su se uvijek služili svim mogućim sredstvima za

⁶ N. Stanković, Terorizam i finansiranje terorizma, Evropski univerzitet, Brčko distrikt, 2014, strana 6

postizanje svojih ciljeva“. Političke grupe djeluju sa pozicija legitimnosti i legalnosti, na osnovu tradicije, pozivanja na emocionalno – afektivno važenje novoga koje obično predstavlja određen uzor, na osnovu vrijednosno – racionalnog vjerovanja, pozivanje na istorijska i prirodna prava, na osnovu sporazuma ili nametanjem, pokoravanjem. U političkoj praksi veoma je čest slučaj da manjine bezobzirno i nasilnim sredstvima ostvaruju i nameću nove poretke, koji potom postaju legitimni i legalni. Politička borba je metod i sredstvo političkih grupa, pod kojom možemo shvatiti ukupan društveni i politički odnos za koji je specifično obilježje političko djelovanje i djelovanje i nametanje političke volje nasuprot otporu drugih političkih grupa, zajednica ili pojedinaca.

Ona se može ostvariti mirnim metodama i sredstvima, koja ne obuhvataju razna sredstava nasilja, sile i dr., kao i nasilnim metodama i sredstvima.⁷

1.3 Klasifikacija terorizma

Međunarodni teoretičari terorizma nemaju jedinstvenu opšteprihvaćenu klasifikaciju terorizma, prvenstveno zbog poteškoća koje su vezane za definisanje pojma terorizma, što neposredno utiče na konfuznu klasifikaciju terorizma kao najsurovijeg oblika nasilja. I pored različitog pristupa pojmu terorizma, određenu klasifikaciju terorizma moguće je izvesti na osnovu uvažavanja različitih kriterijuma terorizma kao što su: nosioc, žrtva, cilj, prostor, način ispoljavanja, upotrebljena sredstva itd. Prema tome a na osnovu određenih opštih kriterijuma, terorizam možemo klasifikovati prema:

- Subjektu djelovanja
- Sadržaju ispoljavanja
- Objektu djelovanja
- Načinu ispoljavanja

Terorizam u odnosu na subjekt djelovanja možemo podijeliti na:

- Državni
- Međunarodni
- Unutrašnji terorizam

⁷ N. Stanković, Terorizam i finansiranje terorizma, Evropski univerzitet Brčko distrikt, Brčko,2014, strana 7

Po sadržaju ispoljavanja, terorizam možemo podijeliti na:

- Politički
- Religiozni
- Ideološki
- Terorizam organizovanog kriminala ili terorizam podzemlja

Politički terorizam možemo podijeliti na:

- Nacionalistički
- Revolucionarni
- Prevratnički
- Separatistički

U odnosu na objekat djelovanja, terorizam je moguće podijeliti na:

- Pojedinačni
- Masovni
- Urbani

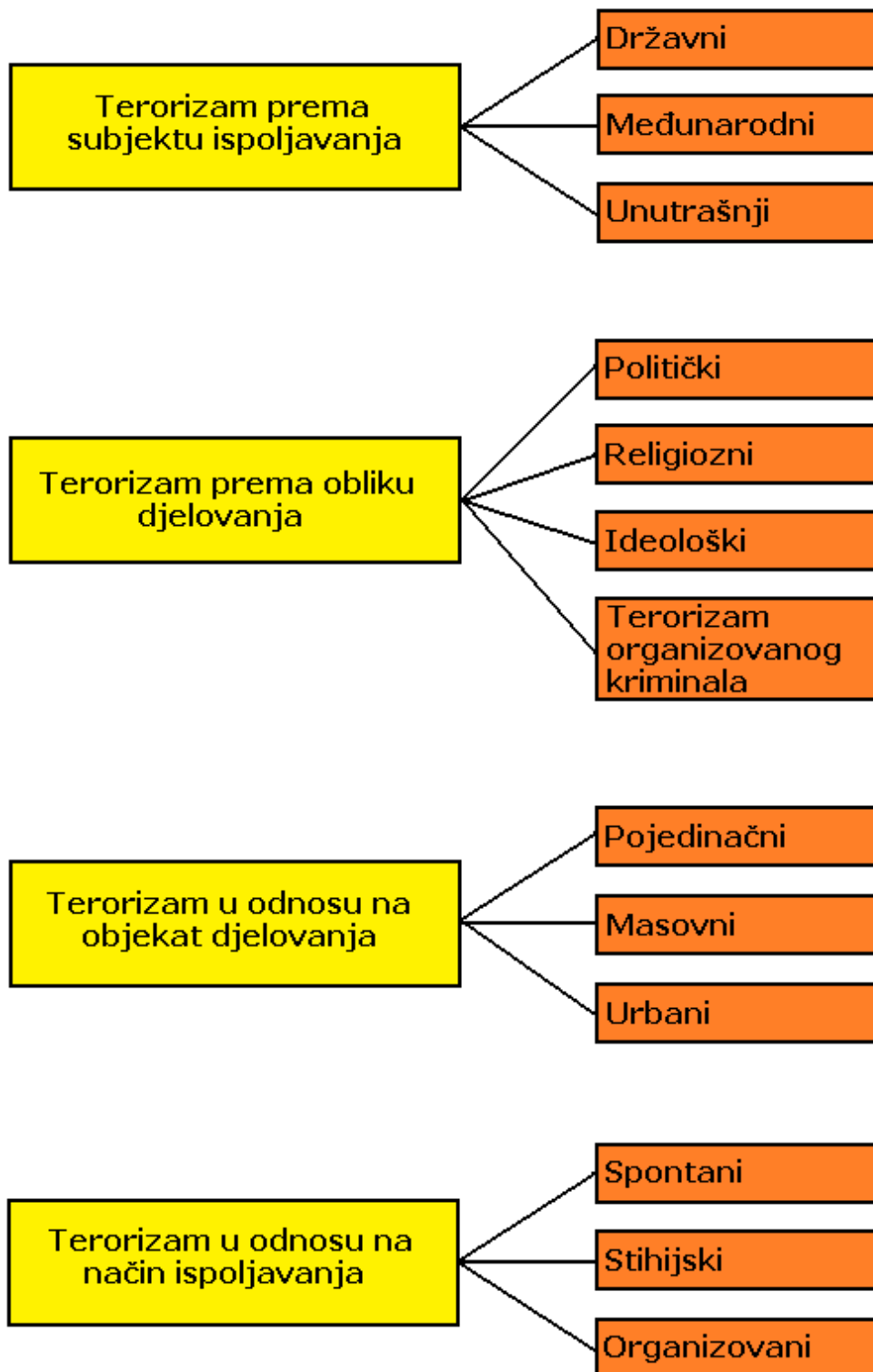
U odnosu na način ispoljavanja, terorizam može biti:

- Spontani
- Stihijski
- Organizovani

U posljednje vrijeme najčešće se ispoljavaju:

- Nacionalistički
- Religiozni
- Terorizam organizovanog kriminala ili terorizam podzemlja⁸

⁸ N. Stanković, Terorizam i finansiranje terorizma, Evropski univerzitet Brčko distrikt, Brčko,2014,strana 7

Slika 1. Klasifikacija terorizma (Izradio autor)

Državni terorizam prema subjektu djelovanja organizovan je od strane države i po sadržaju je svojevrsan oblik rata. Pomoću njega pojedine države legalnim ili ilegalnim putem nasilno pokrivaju ustavni poredak drugih država, uključujući i mogućnost njegovog rušenja. Države kao hegemoni smišljeno pokušavaju da pod vidom međunarodnog terorizma izvode oružana nasilja protiv suverenih država, indirektno. Taj oblik terorizma veoma umjesno koriste države regionalnog i svjetskog hegemonizma, bezobzirno pokazujući svoju moć uz minimalni rizik da takav oblik agresivnog djelovanja bude odgovarajuće sankcionisan. Njihovi krajnji ciljevi su raznovrsni: razbijanje teritorijalnog integriteta jedne ili više država, svrgavanje s vrha državne vlasti jedne garniture i postavljanje po njima odgovarajuće političke ili vojne garniture, osveta nad „neprijateljem“ i drugi ciljevi.

Međunarodni terorizam predstavlja skup međunarodnim pravom zabranjenih aktivnosti usmjerenih prema pojedincima, grupi i državi, njenim institucijama i dobrima. Međunarodni terorizam izvode pojedinci, terorističke organizacije ili neki drugi državni subjekt, radi ostvarivanja njihovih ciljeva, narušavajući time stabilnost druge države, njenog političkog sistema odnosno međunarodne zajednice, kao i kršenje konvencija o zaštiti ljudskih prava i sloboda. Argumenti ukazuju da se međunarodni terorizam nalazi pod određenim patronatom prvenstveno pod moćnom američkom obavještajnom službom CIA-e, jer je terorizam u savremenom obliku “proizvod” američke administracije između 60-tih i 70-tih godina⁹. Zato atribut “međunarodni” asocira na terorizam kao jedinstvenu pojavu u savremenom svijetu, kao i na jedinstveno rukovodstvo koje diriguje celokupnim međunarodnim terorizmom. Unutrašnji terorizam prema subjektu djelovanja djeluje organizovano van institucija državnog subjekta, a po načinu ispoljavanja djeluje ilegalno. Aktivnost unutrašnjeg terorizma je usmjerena protiv državnih subjekata vlasti u cilju ostvarivanja svojih prevashodno političkih ili vjerskih ciljeva.

⁹ Danas u svijetu najekstremnije su terorističke organizacije koje je svojevremeno osnovala CIA za ostvarivanje nacionalnih interesa SAD, kako bi parirali sovjetskom vojnom uticaju. U cilju ostvarivanja svojih interesa u Avganistanu za vrijeme okupacije od strane SSSR, CIA je školovala i najvećeg teroristu današnjice Osamu Bin Ladena. Po završetku školovanja 1980.godine, Bin Laden je izabran za vođu tajne “revolucionarne” organizacije “Al KAida”, koja se uz logističku pomoć CIA uspješno borila protiv sovjetskih trupa u Avganistanu.

2. Historija terorizma

Iako je sam pojam terorizma do dvadeset i prvog vijeka za mnoge predstavljao nešto strano i nepoznato, ta društvena pojava datira još od davnina, čak antičkih vremena. Poput ratovanja, terorisanje je staro koliko i ljudski rod, ali nasuprot ratu, terorizmu do dvadeset i prvog vijeka nije posvećena tolika naučna pažnja. „Neki autori terorizam smatraju surogatom za rat ili zamjenom za rat sredstvima političkog nasilja”.¹⁰ U svojoj knjizi „Izazov terorizma” prof. dr Katarina Tomaševski je pogodnost terorizma objasnila u tome što ne izaziva snažnu reakciju međunarodne zajednice kao što to čini rat (sve do 11. septembra), a njime se i te kako ostvaruje cilj, pri čemu se akt i posljedice pripisuju samo neposrednim izvršiocima.¹¹ Neophodno je razgraničiti između rata i terorizma, iako ga mnogi smatraju vojnom strategijom. Fenomen rata, mnoge nauke nastoje objasniti i približiti našem savkodnevnom razmišljanju, a zasigurno najbolje odgovore daju psihologija i filozofija, zajedno sa istorijom. Jedna od prvih zabilježenih definicija u istoriji jeste Ciceronova¹², a glasi: „Rat je spor, svađa sa upotrebom nasilja”.¹³ Ovo je vrlo jednostavna definicija, a njen nedostatak je u tome što rat opisuje kao čin, a ne stanje između zaraćenih strana. Naime, rat obuhvata oružani čin/ove, ali i stanja između država ili većih skupina ljudi, koji su to stanje proglasili javno i to zbog svjesnosti da određene situacije nisu u stanju riješiti nikako drugačije nego silom. Mnoštvo je definicija rata, a jednu od najpreciznijih ali i ne preširokih dao je britanski filozof dr. Aleksandar Mosli (Alexander Moseley). On kaže: „Rat je stanje organizovanog kolektivnog sukoba koje karakteriše neodređeno trajanje”.¹⁴ Razlikovanje od raznih pobuna, uličnog nasilja i borbi, ovu definiciju čini dovoljno deskriptivnom, a vremensko neograničavanje upućuje na to da rat ne predstavlja seriju borbi i sukoba, već da može postojati i bez njih.

¹⁰ Lj. Stajić, Osnovi sistema bezbednosti, Pravni fakultet u Novom Sadu, Novi Sad, 2008, str. 267.

¹¹ K. Tomaševski, Izazov terorizma, Mladost, Beograd, 1983, str. 22.

¹² Markus Tullius Ciceron (Marcus Tullius Cicero) se smatra najvećim rimskim govornikom, koji je umro 43. prije nove ere, a bio je filozof, političar, pravnik itd.

¹³ V. B. Neste, Cicero and St. Augustine's Just War Theory: Classical Influences on a Christian Idea, Scholar Commons-University of South Florida, Tampa, 2006, p. 4.

¹⁴ A. Moseley, A Philosophy of War, Algora Publishing, New York, 2002, p. 3.

Zajednička karakteristika rata i terorizma jeste nemoralnost, koja ih čini najuznemirujućim fenomenima u ljudskom društvu, mada je terorizam moralno i politički uvijek ne prihvatljiv, dok rat može biti opravdan pod određenim okolnostima. Čak i ako je slučaj da je teroristički akt motivisan određenim prihvatljivim ili opravdanim uzrocima, on uvijek uključuje spremnost na terorisanje nedužnog stanovništva te se stoga ne može tolerisati. Istorijski posmatrano terorizam je oružje slabijih i podređenih (nevladajuće klase), baš kao što je rat obično sredstvo jačih i dominantnijih (vladajuće elite). U svom radu „O nemoralnosti terorizma i rata” Predrag Čičovački nabraja i analizira veliki broj uočljivih razlika između ova dva oblike borbe i tvrdi da bez obzira na njih ista monstruoza sila orkestrira i terorizam i rat. Prema njemu: „Prva i glavna apsurdnost terorizma i rata, koja lako vodi do zlodjela, jeste da su i terorizam i rat najgori neprijatelji humaniteta, utoliko što oba čine ljudski život jeftinim i pokazuju otvoreni prezir prema njegovoj vrijednosti”.¹⁵

Nasuprot terorizmu, gerila i ratovi se uklapaju u okvire legalnosti, a donekle i moralnosti, jer razne međunarodne institucije i zakonske norme regulišu gotovo svaki aspekt ove dvije pojave. Za teroriste ne postoje nikakve norme niti moralni kodeksi. Naravno, nisu svi ratovi legitimni kao ni opravdani. Većina njih se vodi u direktnom sukobu sa međunarodnim normama i rezolucijama Ujedinjenih nacija, ali se od onih koji ih planiraju i vode najstrožije zahtjeva da poštuju razlike između vojnih i civilnih meta, kao i da poštuju razne međunarodne konvencije kojima se određuje ophođenje prema neprijateljskim vojnicima i ratnim zarobljenicima. Sredstva borbe, tj. vrste naoružanja su takođe jasno definisana i moraju se poštovati tokom ratovanja, što nije slučaj kod terorista koji uopšte ne obraćaju pažnju na ljudske živote. Iako sva tri analizirana oblika oružane borbe po svojoj prirodi, svjesno, planirano i organizovano uzrokuju smrt i razaranja, današnji teroristi su jedini koji to u potpunosti opravdavaju i uopšte ne pokazuju otpor prema ubijanju drugih ljudskih bića, a što je najzapanjujuće i nedužnih civila, koji su njihova najčešća meta. Ne samo što ne cijene tuđe nego ne pokazuju poštovanje ni za sopstvene živote, koje sve češće žrtvuju u samoubilačkim napadima. Za razliku od regularnih vojnika, koji prije svega vrednuju sopstveni život, ali i život svojih sunorodnjaka za čiji inters se i bore, gerilci su motivisani i požrtvovani poput terorista.

¹⁵ P. Čičovački, O nemoralnosti terorizma i rata, Filozofija i društvo, 2003, Beograd, br. 22- 23, str. 125.

U slučaju terorizma taj motivacioni i požrtvovani faktor kod njegovih pristalica, kao i nesumnjivi otpor prema ubijanju drugih, najčešće nedužnih, ljudskih bića, prevazilazi se putem ekstremnog i zaslepljujućeg fanatizma. Analizirajući militantne islamske fanatike Čičovački objašnjava: „Njihov „sveti rat” nije uperen direktno protiv drugih ljudi i zasigurno ne protiv nevinih ljudskih bića, već isključivo protiv Sotone i njegovih nevjernika. Žrtvovanje sopstvenog života u takvom „svetom ratu” je konačan dokaz istinske vjere, dokaz koji otvara vrata vječnoga raja”.¹⁶

Kod regularnih vojnika uvijek postoji određeni otpor prema ubijanju. Ova činjenica je evidentna kroz istoriju, a najviše je opisana u Drugom svjetskom ratu kada su vojnici na svim zaraćenim stranama odbijali da pucaju direktno u neprijateljske vojnike. Dejv Grosman¹⁷ je u svojoj knjizi O ubijanju: psihološka cijena učenja da se ubija u ratu i društvu zabieležio: „U Drugom svjetskom ratu, sedamdeset i pet do osamdeset procenata naoružanih vojnika nije pucalo iz svog oružja na vidljivog neprijatelja, čak ni da bi sačuvalo svoje sopstvene živote ili živote svojih prijatelja. U svim prethodnim ratovima postotak onih koji nisu pucali bio je sličan”.¹⁸

¹⁶ Ibid. str. 126. Opširnije o tome u: Scruton Roger, *The West and the Rest: Civilization and the Terrorist Threat*, Intercollegiate Studies Institute, Wilmington, 2002, pp. 122-123

¹⁷ D. Grossman – poznati američki vojni psiholog i analitičar, dugogodišnji predavač na najčuvenijoj američkoj vojnoj akademiji Vest point (West Point) i sam ratni veteran

¹⁸ D. Grossman, *On Killing: The Psychological Cost of Learning to Kill in War and Society*, Little, Brown and Company, Boston, 1995, p. 250.

3. Uzroci terorizma

Terorizam je lako osuditi i odbaciti, ali ga je mnogo teže objasniti, otkriti njegove korijene i uzroke, otkloniti predrasude i emocije koje neminovno otežavaju razumjevanje fenomena. Da bi moglo govoriti o terorizmu koji je iznimno složena i dinamična, i krajnje pogibeljna negativna društvena pojava, moramo pokušati sagledati globalne suprotnosti i uzroke koji do njega dovode. Da bi se uopšte počeli suočavati sa nekim problemom neophodno je shvatiti uzročno-posljedične i veze između pojava. Uzrocima kriminaliteta se bavi grana kriminologije, kriminalna etiologija. „Kriminologija proučava kriminalitet kao masovnu, opšte-društvenu pojavu i kao individualnu pojavu, te bi tako trebalo shvatiti i uzroke određenog kriminalnog ponašanja“. Upravo iz tog razloga etiološka istraživanja se kreću u objektivnom pravcu izučavanja društvenih uslova koji pogoduju nastanku kriminaliteta, te u subjektivnom pravcu izučavanje ličnosti učinioca krivičnih djela¹⁹.

Primjenjeno na terorizam, ovo bi značilo da postoje globalni, opštedruštveni uzroci terorizma, te uzroci u ličnosti izvršioca konkretnog terorističkog akta. Ipak, terorizam je fenomen sa znatno izraženijim društvenim karakterom nego recimo krađa, zbog već navedenih razloga, zbog samog političkog karaktera, zbog nevinosti žrtve, usmjeravanju straha ka široj populaciji itd. Političko nasilje inače ima više izražen društveni karakter, jer se zbog poistovjećivanja sa kolektivom gubi individualnost. Na osnovu izvršenih djela moguće je pretpostaviti da su teroristi bezobzirni, da nemaju razvijenu socijalnu svijest, da ne osjećaju grižnju savjesti, te su takva ponašanja svojstvena agresivnim psihopatama. Međutim, ako je terorist počinio teroristički akt iz ideoloških ubjeđenja (što je najčešći slučaj), on smatra taj čin opravdanim i pravednim. Ova druga teza briše individualnu odgovornost u očima počinitelja i osoba iz njegovog kolektiva. Bitno je istaći da je etiologija kao naučna disciplina još uvijek relativno mlada, uz to veoma je teško proniknuti u uzroke bilo koje društvene ili individualne pojave, tako da još uvijek postoji mnogo više pitanja nego odgovora. Zapadni naučnici su tek počeli shvaćati značaj pronalaženja individualnih uzoraka terorističkog ponašanja, naročito nakon što su neke napade počinile mlade osobe koje su rođene i odrasle na zapadu. Primjećen je i pomak u obrazovnom i ekonomskom statusu terorista. Dok su prije izvršioци bili uglavnom siromašniji, neobrazovani mladi ljudi, danas su to sve više mladi sa srednjom, čak i visokom stručnom spremom, iz ekonomski situiranih slojeva društva.

¹⁹ V. Krivokapić, „Kriminalističke teme 1-2“, FKN Sarajevo, Godina, 2007, str. 82.

Što se starosne i spolne strukture tiče, ona je manje više nepromjenjena. Teroristi su uglavnom mlađi, od dvadeste do trideset godina starosti, većinom muškarci, mada je primjećen trend sve većeg angažovanja žena. Mnogi dolaze iz nepotpunih i konfliktnih porodica, a njihova životna historija je prepuna razočarenja i neuspjeha. Oni se pronalaze u fanatično vjerskim, sektaškim, pa i terorističkim skupinama. Njihovo ponašanje je sa stanovišta psihopatologije uglavnom normalno, međutim pokazuju naročitu odanost određenoj ideologiji, (u današnje vrijeme najčešće vjerskom fanatizmu) za koji su spremni žrtvovati i sebe i druge. Sigurno je da u Bosni i Hercegovini nedostaje jedno detaljno istraživanje razloga priključivanja mladih ljudi radikalno ideološkim pokretima. Međutim, neosporna je činjenica da je od prestanka Hladnog rata, terorizam kao i ukupna svjetska politika, napravio zaokret. Padom Berlinskog zida svijet je zakoračio u eru unipolarizacije, odnosno postojanja samo jedne super sile - Sjedinjenih Američkih Država. Takođe, ne treba izostaviti ni fenomen globalizacije čiji je nusprodukt produbljivanje jaza između siromašnih i bogatih dijelova svijeta. U svjetskoj politici se ističu poeni i pozicije na osnovu vlasti nad izvorima fosilnih goriva, nafte, prirodnog gasa itd. Sve ovo je doprinjelo situaciji animoziteta između nerazvijenih i razvijenih regiona svijeta, te nakupljanju gorčine i bijesa prema zapadu, čije bi ispunjenje zaustavilo određenu terorističku aktivnost. Govori se o napadima iz mržnje sa ciljem što većeg razaranja i uništenja ljudskih života.

Noam Chomsky kao izvor nezadovoljstva u nerazvijenim dijelovima svijeta, naročito u islamskom svijetu, takođe navodi globalizaciju odnosno taj vid globalizacije koji se nameće, odliv bogastva ka zapadu i malobrojnoj zapadno orijentiranoj eliti sa korumpiranim i brutalnim vladarima. Međutim, on smatra da je najveći izvor bijesa prema Americi u njenjoj politici duplih standarda, na neki način produženju kolonijalističke politike, odnosu prema izraelsko-palestinskom pitanju itd. Takođe, on navodi da se Amerika u islamskom svijetu smatra vodećom terorističkom zemljom. Ovom imidžu Amerike uveliko doprinosi rat protiv terorizma, naročito ako se uzme u obzir prvobitni poziv predsjednika Busha na krstaški rat i njegovo istorijsko značenje. Ljudi u siromašnim dugogodišnjim ratovima razorenim, islamskim regionima svijeta svakodnevno gledaju razaranje i ubistva svojih sunarodnjaka, za što automatski krive Ameriku. Gledaju otmice ljudi širom svijeta i njihovo prebacivanje u Gvantanamo u kojem se drže bez advokata i bez suđenja do daljnjeg.

Gledaju fotografije i snimke mučenja, maltretiranja, ponižavanja koje zatvorenici Gvantanamo i drugih Američkih zatvora širom svijeta doživljavaju. Svake minute se krše osnovna ljudska prava i slobode za koje se Amerika tako zdušno bori da ih uvede u ostatak svijeta silom. Sve ovo i još mnogi drugi razlozi, su doveli do kritične akumulacije bijesa u islamskom svijetu prema Americi. Jednostavno rečeno, Amerika je ratom protiv terorizma svjesno ili nesvjesno nastavila ciklus akumulacije nasilja koje je iz dana u dan eskaliralo kao svakodnevna pojava.

Istraživači koji nastoje odrediti uzroke terorizma vječito dolaze do dileme zašto u sredinama sa identičnim društvenim uslovima ponekad ima, a nekad uopšte nema terorizma. Kao glavni uzročnik, u literaturi se najčešće pominju ogromne socijalne razlike u društvu, prije svega, siromaštvo (glad i bjeda), koje je i te kako izraženo u lokalnim zajednicama na Bliskom istoku, nosiocu globalnog terorizma. Međutim, postavlja se pitanje zašto neki ljudi posežu za nasiljem, a drugi koji su u objektivno težoj ili gorjoj situaciju ne prilaze terorizmu kao načinu rešavanja problema. Zaista je slučaj da se terorizam, prije svega vjerski, prvenstveno javlja u nerazvijenim dijelovima svijeta. Preciznije govoreći on se najčešće razvija u marginalizovanim kulturama čiji pripadnici su bijedom i očajanjem (životnim porazima i nepravdom) navedeni na nasilje. Činjenica je da su kroz istoriju države sa razvijenom i, prije svega, stabilnom ekonomijom u kombinaciji sa relativno pravednom raspodjelom dobara među građanima znatno manje bile podložne političkim i socijalnim nemirima od siromašnih zemalja u kojima je izražena nejednakost i ekonomska nestabilnost. Ipak sam život u siromaštvu nije glavni uzročnik kreacije ekstremnih očajnika i terorista, već jedan od vodećih faktora (uslova) koji nepovjerenjem podhranjuje očajne i nemoćne u društvu. „Kada se nepoverenje, nemoć i očaj udruže sa besom i žudnjom za osvetom, provocirani nasiljem i izdajstvom jače sile – a obično ranijeg saveznika i zaštitnika – ti koji sebe i svoje društvo doživljavaju kao žrtve postaju spremni da koriste svako dostupno sredstvo da bi kaznili one koji im nanose nepravdu”.²⁰

²⁰ P. Čičovački , O nemoralnosti terorizma i rata, Filozofija i društvo, 2003, Beograd, br. 22- 23, op. cit., str. 122-123.

4. Rad policije u zajednici i sprečavanje terorizma

Terorizam je prijetnja najširoj javnosti, pa prema tome, i svim zajednicama. Teroristički akti ne pogađaju samo zajednice i njihove članove, već teroristi pored toga trebaju i traže podršku, simpatizere i regrute iz šire zajednice da bi mogli provoditi svoje planove. Brojne države članice OSCE-a i partneri za saradnju, zbog toga, nastoje staviti zajednicu u središte svojih protivterorističkih politika i mjera, i da razvijaju pristupe zasnovane na zajednici, sa posebnim naglaskom na sprječavanje i razvijanje partnerstava sa društvenom zajednicom. Odgovornost za sprječavanje, suzbijanje i upravljanje posljedicama terorističkih akata i odgovornost za poštivanje i zaštitu ljudskih prava prvenstveno leži na državi. Međutim, potrebno je da država traži podršku civilnog društva, medija, privatnog sektora i poslovne zajednice da bi se uspješno borila protiv terorizma.²¹ Suzbijanje terorizma, prema tome, predstavlja zajedničku odgovornost i traži zajednički angažman i saradnju policije, drugih državnih organa i pripadnika javnosti. Međutim, angažman zajednica u borbi protiv terorizma može biti izazov. U prošlosti se može naći mnogo pogrešnih shvatanja i tenzija između policije/obavještajnih agencija i šire zajednice, a posebno sa pojedinim zajednicama, i to nakon uzastopnog neprofesionalnog ponašanja policije. Pored toga, državni organi, dok nastoje da razviju partnerstva trebaju imati na umu da se neki pojedinci i grupe mogu rukovoditi ličnim planovima koji nužno ne korespondiraju interesima zajednice.

Pristup sa više sudionika spaja niz različitih aktera osim profesionalnih sigurnosnih službenika, poput policije. Ovo može obuhvatiti i aktere iz javnog i privatnog sektora, od kojih svaki doprinosi sprječavanju, borbi i odgovoru na terorističke akte u sklopu svojih odgovarajućih funkcija ili ekspertize, u skladu sa zakonom. Stvarni obim i priroda ove saradnje više sudionika će varirati zavisno od konkretnog pitanja. Na strani državnih organa, borba protiv terorizma se sve više vodi preko međuagencijske saradnje i koordinacije, uključujući tradicionalne aktere od sigurnosnog sektora i krivičnog pravosuđa, naročito policije. Međutim, kako naglasak na sprječavanje terorizma, koji traži multidisciplinarni pristup, raste, pridružio se i različit broj javnih organa, poput socijalnih i zdravstvenih službi.

²¹ Ministarski savjet OSCE, Odluka br. 5/07, „Public-Private Partnerships in Countering Terrorism“ [Privatno-javna partnerstva u borbi protiv terorizma], Madrid, 30. novembar 2007., <http://www.osce.org/mc/29569> posjećeno 14.07.2019

U ovom kontekstu, važno je shvatiti i imati na umu koje su odgovornosti ovih različitih organa i agencija. Sve više raste spoznaja da efikasna borba protiv takve višestruke i multidimenzionalne prijetnje poput terorizma također nalaže angažman nevladinih sudionika. Ovo se često pominje kao „javno-privatna partnerstva u suzbijanju terorizma“,⁸³ a države članice OSCE-a su potvrdile njihovu korist i pozvale jedna drugu da ojačaju svoju saradnju sa medijima, poslovnom zajednicom, industrijom i civilnim društvom“.84 Pristupi radu policije u zajednici ili partnerstva između policije i javnosti primjenjena u sprječavanju terorizma i borbi protiv NERVT su oblik javno-privatnog partnerstva koje ima za cilj borbu protiv terorizma.⁸⁵ Razvijanje partnerstva i njihovo funkcionisanje, naročito između javnih i privatnih sudionika, može se pokazati kao izazov. Zahtijeva saradnju između aktera sa različitim, a ponekad i suprotnim, shvatanjima problema, interesa, vrijednosti, briga i očekivanja. Ovo će uticati na njihovu spremnost da se uključe u partnerstvo i daju svoj doprinos. Ovo se može pogoršati neravnotežom vlasti među sudionicima. Oni koji imaju najveću vlast moraju učiniti sve da se jednaka važnost pridaje doprinosu svih uključenih partnera. Ključni faktori za uspjeh javno-privatnih partnerstava obuhvataju:²²

- Da strane od samog početka potvrde svoje različite uloge, status i resurse;
- Da se sve strane obavežu na dijalog, transparentnost i otvorenost u cilju postizanja zajedničkog razumijevanja spornih i pitanja koja izazivaju zabrinutost i očekivanja svih;
- Da sve strane pokažu iskreno opredjeljenje ka razvijanju partnerstva na osnovu jednakosti, međusobnog povjerenja i poštivanja neovisnosti svake strane;
- Da sve strane budu spremne da utvrde zajedničke ciljeve i interese, pronađu alternative i kompromise radi postizanja konsenzusa i dogovora oko mjera korisnih za sve strane.

²² „Summary by the Representative of the OSCE Chairman-in-Office, OSCE Political Public-Private Partnership Conference: “Partnership of State Authorities, Civil Society and the Business Community in Combating Terrorism” [Sažetak predstavnika vršioca dužnosti predsjednika OSCE, Konferencija OSCE o političkom javno-privatnom partnerstvu: „Partnerstvo državnih vlasti, civilnog društva i poslovne zajednice u borbi protiv terorizma“], Beč, 31. maj-1. juna 2007., ; Handbook to Assist the Establishment of Public-Private Partnerships to Protect Vulnerable Targets [Priručnik za pomoć pri uspostavljanju javno-privatnih partnerstava u cilju zaštite ugroženih meta] (Institut UN-a za istraživanje međuregionalnog kriminala i pravde, 2010.)

Politike i mjere fokusirane na zajednicu u borbi protiv terorizma potvrđuju i ističu ulogu šire javnosti, pojedinaca, određenih zajednica i njihovih članova, organizacija zasnovanih na zajednici i ostalih organizacija civilnog društva i privatnog sektora općenito, što ih čini aktivnim sudionicima u borbi protiv terorizma. Ove sudionike treba poticati i jačati da bi doprinijeli borbi protiv terorizma, a posebno u odnosu na prevenciju, spremnost, prvu reakciju i oporavak. Državni organi mogu i da umanje ovaj rizik i da budu efikasniji ako angažuju veći broj ljudi po različitim pitanjima, naročito onih koje zabrinjavaju same zajednice. Pristupi orijentirani prema zajednici u borbi protiv terorizma imaju za cilj da jačaju povjerenje i podršku javnosti u protivterorističke politike i mjere, uključujući i djelovanje policije, i time dati doprinos svom legitimitetu u očima šire javnosti, a posebno određenih zajednica. Takvi pristupi ističu efikasnu odgovornost državnih organa u njihovim protivterorističkim mjerama prema široj zajednici a, posebno, onim pojedincima i zajednicama na koje se protivterorističke politike i mjere najviše odnose. Oni pogotovo nastoje da pruže prilike i mehanizme u cilju unapređenja transparentnosti, dostupnosti i konsultacija u odlučivanju, implementaciji i kontroli.

4.1 Strategija i politika

Rad policije u zajednici može predstavljati djelotvornu strategiju pomoći smanjenju kriminala i unapređenju sigurnosti u široj zajednici. Ukoliko se pravilno realizuje, uz adekvatno planiranje i pripremu, rad policije u zajednici može takođe dati opipljiv i trajan doprinos opštim strateškim pokušajima sprječavanja terorizma i suzbijanja NERVT. Međutim, kreatori politike i rukovodstvo policije bi trebali imati realna očekivanja u pogledu rezultata koje rad policije u zajednici može dati kada se radi o ovom često rijetkom, izuzetno složenom i multidimenzionalnom problemu. Pri tome bi takođe trebali biti svjesni rizika koje taj pristup sa sobom nosi. Bitno je prepoznati da postoje ograničenja u pogledu mogućnosti rada policije da doprinese sprječavanju terorizma i borbi protiv NERVT. Mada policija ima ključnu ulogu u odgovoru organa sigurnosti i pravosuđa na NERVT, njena uloga u proaktivnom radu na sprječavanju će biti ograničena pošto to podrazumijeva različite socijalne, ekonomske, političke i druge faktore koji su van nadležnosti policije.

Terorizam po svojoj prirodi često podrazumijeva skrivanje, obmanu, davanje pogrešnih informacija i tajnost što često za rezultat ima povlačenje onih koji u njemu učestvuju iz šireg društvenog okvira. Iz tog razloga mogućnosti policijskih službenika na lokalnom nivou i pripadnika šire društvene zajednice da prepoznaju nadolazeće terorističke prijetnje i u skladu s tim djeluju su neizbježno ograničene. Rad policije u zajednici ne predstavlja čarobni lijek za suzbijanje NERVT-a. Njega treba prvenstveno realizovati samog po sebi, nezavisno od ciljeva borbe protiv terorizma, a potom ga uključiti u sveobuhvatnu i usklađenu strategiju borbe protiv terorizma u svim njegovim oblicima i manifestacijama, kao i u rad na okolnostima koji teroristima omogućavaju regrutovanje i dobijanje podrške.

Loše osmišljena i provedena politika sprječavanja terorizma uopšteno, a posebno u odnosu na angažovanje policije u zajednici na suzbijanju NERVT-a, predstavlja veću opasnost od narušavanja odnosa između policije i zajednice od nepostojanja bilo kakve politike. Izrada politike mora stoga biti utemeljena na sofisticiranom i objektivnom strateškom razmišljanju koje je zasnovano na činjenicama. Djelotvorno korištenje obavještajnih podataka je ključno za djelotvoran rad policije. Veliki broj zemalja je usvojio pristup rada policije vođen obavještajnim saznanjima u cilju uspješnijeg sprječavanja i borbe protiv kriminala. U tim pristupima, analiza podataka i obavještajni podaci o kriminalu su od suštinskog značaja za objektivno donošenje odluka kako na taktičkom nivou u pojedinačnim slučajevima (npr. za identifikaciju i ciljanje prestupnika na osnovu dokaza) tako i na širem nivou za utvrđivanje prioriteta policije i dodjelu sredstava (npr. prioritizacija policijskog djelovanja protiv određene vrste kriminala). Obavještajni podaci o kriminalu su rezultat postupka prikupljanja, ocjene, procjene i analize neobrađenih informacija dobijenih iz različitih izvora. Ti izvori su vezani za prirodu krivičnih djela, način rada i organizaciju kriminalaca, vrijeme i mjesto izvršenja krivičnih djela te profil i identitet žrtava. Veliki broj informacija se može dobiti iz otvorenih izvora, dok druge informacije mogu biti povjerljive ili se dobijaju tajno (npr. korištenjem specijalnih istražnih timova (SIT)). Da bi bili zakoniti, obavještajni podaci se moraju prikupljati, čuvati, obrađivati, davati i koristiti uz strogo poštovanje nacionalnih zakona i međunarodnih standarda u području ljudskih prava.²³ Pojam „obavještajni podaci“ može imati negativne konotacije u društvu ili u određenim zajednicama.

²³ OSCE, Ljudska prava u antiterorističkim istragama, op. cit., bilješka 40.

To je češće slučaj tamo gdje vlada mišljenje da je policija u prošlosti djelovala na neodgovarajući način. Važno je imati na umu da se većina obavještajnih podataka ne dobija tajno nego se izvodi iz otvorenih izvora informacija. Davanje objašnjenja javnosti po tom pitanju i, po mogućnosti, objavljivanje politika o načinu na koji policija i obavještajne službe dobijaju i koriste obavještajne podatke može biti od koristi u raspršivanju glasina i pogrešnih shvatanja. Interakcijom između policije i javnosti moguće je obezbijediti značajan izvor informacija u postupku obavještajnog rada te usmjeravati djelovanje policije kako na lokalnom tako i na državnom nivou. Javnost treba podstaći da sa policijom podijele svoje strahove po pitanju lične sigurnosti i sigurnosti zajednice, razmišljanja o određenim pitanjima vezanim za kriminal te da prijave sve sumnjive aktivnosti. Potrebno je obezbijediti povjerljive mehanizme, kao što su anonimne telefonske linije, kako bi građani mogli ostati anonimni. Međutim, bitno je da mjere koje se preduzimaju ne budu preozbiljne u odnosu na prirodu opasnosti i da se one ne povezuju sa određenim grupama pošto to može biti kontraproduktivno i za rezultat imati pretjeran broj prijava vezanih za pripadnike određenih grupa čime se stvara nepovjerenje između zajednica. Rad policije vođen obavještajnim podacima i rad policije u zajednici predstavljaju komplementarne pristupe koji se međusobno podržavaju, ali su istovremeno i različiti:

- Radom policije u zajednici može se omogućiti da građani podijele informacije sa policijom kroz izgradnju povjerenja javnosti u policiju i povećanje broja prilika za interakciju između javnosti i policije;
- Rad policije vođen obavještajnim podacima može policiji pomoći u identifikaciji, prioritizaciji i efektivnijem rješavanju pitanja koja su od značaja za javnost uopšte kao i za određene zajednice;
- Policijski službenici koji rade u zajednici često će na državnim i regionalnim sastancima dobijati obavještajne podatke vezane za kriminal i mogu odgovarajućim službama dati značajne povratne informacije o pitanjima vezanim za kriminal i sigurnost koja su relevantna za zajednice u kojima rade.

Rad policije u zajednici se primarno ne bavi regrutovanjem i/ili osposobljavanjem pripadnika zajednice za ulogu doušnika. Prikupljanje relevantnih informacija bi trebalo biti samo nusproizvod rada policije u zajednici.

Policijskim službenicima koji rade u zajednici ne bi trebalo davati zadatke da prikupljaju obavještajne podatke vezane za terorizam. Ta odgovornost bi trebala ostati isključivo u domenu uloge antiterorističkih jedinica i drugih specijalizovanih službi. Usprkos trudu da se izvođenje obavještajnih podataka izvrši efektivno, policija često mora donositi odluke na osnovu informacija koje su izvađene iz konteksta, nepotpune i potencijalno netačne. Konkretno, biće prilika u kojima će se policija suočavati sa dilemom: da li preduzeti mjere i rizikovati stvaranje antagonizma i otuđenje zajednice ili ne preduzimati ništa i rizikovati da dođe do ozbiljnog incidenta sa eventualnim smrtnim ishodom ili materijalnom štetom. Robusne procedure za procjenu rizika i donošenje odluka u policiji pomoći će u donošenju odgovarajućih odluka iza kojih se može stati. Policija bi takođe, ne ugrožavajući operativne sposobnosti, trebala otvoreno upoznati javnost sa poteškoćama u oslanjanju na obavještajne podatke prilikom odlučivanja o djelovanju policije. Ljudska prava mogu predstavljati koristan okvir za donošenje odluka kao i referencu prilikom obrazlaganja tih odluka javnosti. Na primjer, prilikom odlučivanja o postupanju po informacijama prema kojim se prostorije koje se nalaze u blizini škole koriste za proizvodnju hemikalija koje se koriste u eksplozivnim napravama, policija mora biti sigurna da svojim tehnikama nadzora ne krši pravo pojedinaca na privatnost dok istovremeno za cilj ima zaštitu prava na život.

Kada se realizuje zbog samog sebe i kao istinska primjena demokratskog rada policije, rad policije u zajednici može uzgredno doprinijeti sprječavanju terorizma na više načina. Temeljenje rada policije na poštovanju ljudskih prava i vladavine zakona: Rad policije u zajednici može pomoći u smanjivanju potencijalnog kršenja ljudskih prava i podriivanja vladavine zakona od strane policijskih službi ili pojedinačnih policajaca što bi inače moglo podstaći nezadovoljstvo i dovesti do otuđenja određenih segmenata stanovništva. Za realizaciju rada policije u zajednici kao jednog pristupa radu policije zasnovanog na ljudskim pravima neophodna je izrada operativnih pravila i procedura koji su u skladu sa međunarodnim standardima u području ljudskih prava. To takođe podrazumijeva da se policijskim službenicima mora omogućiti da usvoje znanja, stavove i vještine neophode da bi u svom radu mogli štititi ljudska prava. Ljudska prava bi trebala predstavljati sastavni dio obuke službenika koji rade u službama sigurnosti. Policijskim službenicima koji rade na borbi protiv terorizma treba obezbijediti specijalističku obuku o ljudskim pravima u kontekstu borbe protiv terorizma.

Unapređenje percepcije javnosti i interakcije sa policijom: Javna podrška antiterorističkim akcijama koje policija provodi zasniva se na načinu na koji javnost vidi policiju i sa njom ulazi u interakciju. Povjerenje javnosti u policiju ne predstavlja samo željeni rezultat rada policije u zajednici već takođe i preduslov za uspjeh tog rada. Svi pripadnici zajednice, muškarci i žene, moraju vjerovati da su napori u rješavanju njihovih zajedničkih i pojedinačnih problema vezanih za sigurnost iskreni, da je dijalog sa policijom moguć te da se njihova prava poštuju, prije nego što odluče da učestvuju u zajedničkom radu. Unapređenje komunikacije sa javnošću o borbi protiv terorizma: Javnost bi trebala biti upoznata sa prirodom prijetnje, načinom na koji treba reagovati u vanrednim situacijama, svojim pravima, kao i sa time gdje prijaviti informacije i šta policija preduzima u cilju njihove zaštite.

Policija treba razmotriti različite načine davanja tih informacija. To može podrazumijevati distribuciju informacija na različitim jezicima kao i u formatima prilagođenim ljudima sa oštećenim vidom i sluhom. Jačanje budnosti i otpornosti javnosti: Davanje tačnih i odmjerenih procjena terorističkih prijetnji je ključno za uspješnu mobilizaciju javne podrške i podsticanje budnosti građana. Od ključnog je značaja da se priroda i značaj prijetnje ne preuveličava niti minimizira. Javnost mora imati povjerenja u pouzdanost informacija koje dobija o terorističkim prijetnjama. Policija i država moraju pažljivo uspostaviti ravnotežu između potrebe zadobijanja pažnje javnosti i opasnosti od zastrašivanja građana i stvaranja osjećaja uznemirenosti i nestabilnosti. Podizanjem svijesti, davanjem informacija i savjeta kao i podržavanjem odgovarajućih građanskih inicijativa policija može osposobiti zajednice da razviju internu otpornost na terorizam. Bolje razumijevanje zajednica kao osnova za njihovo angažovanje i saradnju s njima: Policijske starješine bi trebale voditi računa da se policijski službenici koji rade sa zajednicama raspoređuju u date zajednice na duži period kako bi mogli razviti sofisticirano poznavanje zajednice i sa njenim pripadnicima izgraditi odnose zasnovane na povjerenju, što, za uzvrat, može omogućiti efektivnije angažovanje i saradnju sa građanima. Vrednovanje i promovisanje rada policije u zajednici kao dobrog izbora za karijeru kako za muškarce tako i za žene te obezbjeđivanje specijalizovane obuke može policijskim službenicima pomoći u razvijanju vještina i sticanju znanja neophodnog za bolje angažovanje i pružanje podrške određenim grupama u okviru zajednice. Policijski službenici bi trebali odražavati sastav stanovništva i dolaziti iz različitih društvenih i kulturnih miljea: to će im omogućiti da angažuju i izgrade odnose sa određenim grupama.

Pomoć u utvrđivanju i rješavanju pitanja i problema vezanih za sigurnost zajednice: Razlozi zbog kojih dolazi do radikalizacije i pribjegavanja nasilju su često povezani sa stvarnom ili percipiranom nepravdom, uključujući kršenje prava i diskriminaciju kao i kontraverzne politike. Rad sa zajednicom i pokušaji zajedničkog rješavanja problema pružaju policiji priliku da, u partnerstvu sa muškarcima i ženama predstavnicima zajednica i drugim državnim organima, utvrdi i preduzme nešto po pitanju nezadovoljstva koje je prisutno i kod muškaraca i kod žena, a koje može biti podloga za NERVT (naročito kada se to nezadovoljstvo odnosi na rad policije). Ukoliko određeno pitanje nije u nadležnosti policije, policijski službenici mogu posavjetovati građane o eventualnim radnjama koje se mogu preduzeti u cilju jačanja kohezije zajednice; mogu po potrebi pomoći u mobilizaciji pripadnika zajednice, organizacija civilnog društva i nadležnih državnih organa. Omogućavanje blagovremenog utvrđivanja i prosljeđivanja informacija o kriznim situacijama: Kroz postupak kontinuiranog rada, policijski službenici koji rade u zajednici, a u koje zajednice u kojima rade imaju povjerenja, trebali bi biti u boljoj poziciji da utvrde i odgovore na krizne situacije u samom njihovom začetku na osnovu opipljivih dokaza da se radi o situacijama koje mogu eskalirati u nasilje.

Te situacije mogu biti sumnje da su određeni pojedinci podložni nasilnom terorizmu i regrutovanju za terorizam, sukob između suprotstavljenih grupacija u zajednici ili porast tenzija između dvije različite zajednice koje se nalaze na istom prostoru. Te probleme je često moguće riješiti uz pomoć različitih pojedinaca ili grupa koje uživaju povjerenje i poštovanje cijele zajednice. Iako ne bi trebali prebacivati odgovornost na druge, policijski službenici koji rade u zajednici bi ipak trebali prepoznati značajan doprinos koji drugi mogu dati u rješavanju potencijalnih prijetnji ili problema zajednice. Unapređenje odnosa između policije i pojedinaca i grupa koje su teško dostupne i još uvijek nisu angažovane: Bolje poznavanje zajednica i mogućnost oslanjanja na partnere u zajednici povećaće mogućnosti policije da ostvari kontakt sa pojedincima ili grupama sa kojima inače teško dolazi u dodir. To posebno važi za pojedince ili grupe koje su nepovjerljive i marginalizovane ili koje uopšteno izbjegavaju kontakt sa ostalim građanima. Kao i bilo koji drugi građanin, i ovi pojedinci mogu biti svjedoci problematičnih situacija, sami biti podložni NERVT ili biti potencijalne žrtve nasilnog ekstremizma.

5. Suprotstavljanje terorizmu

Nasuprot terorizmu kao kriminalnoj djelatnosti koja ne obuhvata samo oružano djelovanje ("dejstva") stoje raznovrsne aktivnosti društvene zajednice, prije svega države na eliminisanju uzroka moguće terorističke aktivnosti, ali i organizovanju i djelovanju snaga odbrane u suprotstavljanju ispoljene terorističke djelatnosti. Prilikom organizovanja protivterorističke djelatnosti treba polaziti od terorizma kao procesa, u kome postoje veze i odnosi između elemenata procesa: uzroci - nosilac - cilj - žrtve - posledice. Preduslov uspješnog suprotstavljanja terorističkim dejstvima jeste poznavanje mogućih postojećih uzroka terorizma. Otklanjanje svih uzroka koji uslovljavaju pojavu terorizma, praktično je nemoguće, zbog toga što su oni mnogobrojni, različiti, pa i nepoznati. Pojedine države odbijaju da priznaju njihovo postojanje. Pored toga, postoji opšta saglasnost o definiciji i karakteristikama terorizma. Sve to kao rezultat daje različite vrijednosne sisteme u različitim društvima.²⁴

Veoma važno je angažovanje svih društvenih struktura, ako je riječ o jednoj zemlji, odnosno uključivanje svih međunarodnih subjekata (država), različitih političkih i ekonomskih sistema, akoji će se zalagati za postepeno mijenjanje postojećih međunarodnih odnosa,²⁵ jer i u njima leže uzroci terorizma (prije svega međunarodnog). Takođe, bitni uslovi uspješnog suprotstavljanja svakom terorizmu jesu ekonomska i politička stabilnost društvenog sistema, priznavanje i poštovanje (jednak tretman), svih građanskih i etničkih prava građana i etničkih zajednica. U načelu, suprotstavljanje terorizmu obuhvata:

- a) preventivne mjere,
 - b) represivne mjere i
 - c) borbene aktivnosti i protivteroristička dejstva.
- a) Preventivne mjere obuhvataju:
- vaspitno-obrazovne: razvijanje bezbjedonosne kulture kod najširih slojeva stanovništva, patriotizma, rasne, etničke i socijalne tolerancije i zajedništvo, sticanje saznanja o metodama i sredstvima koje koriste teroristi,
 - normativno-pravne: donošenje potrebnih zakona kojima se inkriminišu teroristički akti, usvajanje međunarodnih konvencija o sprečavanju različitih oblika terorizma,

²⁴ R. Gaćinović, Kako protiv terorizma, Mladost, Beograd, 1996.g, str. 135.

²⁵ Isto, str. 136.

- organizacione: formiranje odgovarajućih službi, organa i jedinica za borbu protiv terorističkog djelovanja,
- preventivne policijske i kriminalističke (taktičko-tehničke), mjere: evidencija kriminalnih lica i njihova identifikacija, evidencija, kontrola nad prometom i korištenjem oružja izvan vojske i policije, oružja i MES, sprečavanje falsifikovanja novca i dokumenata, kontrola komunikacija i graničnih prelaza, evidencija motornih vozila, sprječavanje prometa opojnih droga,
- psihološko-propagandne: razotkrivanje suštine političkog karaktera terorističkih organizacija, razvijanje uvjerenja u sposobnost i efikasnost društva, države i snaga odbrane u suprostavljanju teroristima, izrada i dostavljanje sredstvima javnog informisanja, međunarodnim vladinim i nevladinim organizacijam, informacija o teroristima i njihovoj kriminalnoj aktivnosti i dr.,
- bezbjednosne mjere: fizičko i tehničko obezbjeđenje i zaštita vitalnih objekata, najvažnijih državnih rukovodilaca, masovnih skupova i manifestacija, kontraobaveštajna zaštita i dr.;
- administrativne mjere: oduzimanje pasoša i sl.

Represivne (neborbne) mjere:

- represivne policijske mjere:hapšenje lica osumnjičenih za terorizam, racije, blokade, ograničenja kretanja na određenom prostoru, izolacija, razbijanje separatističkih demonstracija i štrajkova,
- kazneno-pravne mjere: krivično gonjenje lica optuženih za terorizam.

Borbene aktivnosti- dejstva

Obuhvataju borbena dejstva organa i jedinica Ministarstva unutrašnjih poslova (MUP-a), odnosno policije i vojske. Tu spadaju razoružavanje naoružanih terorista, oslobađanje zadržanih talaca, "čišćenje" terena od terorističkih bandi, napadi na uporišta pobunjenika i centre za obuku, oružane vojnopolicijske akcije većih razmjera protiv većih naoružanih terorističkih bandi na većem prostoru. U borbene aktivnosti mogu se svrstati i akcije uzвраćanja silom kada je reč o međunarodnom terorizmu, kao odgovor na terorističke akcije koje dolaze sa teritorije drugih država (napadi avijacijom i specijalnim snagama na objekte i uporišta terorista i sl.).

Da bi suprotstavljanje terorističkim dejstvima bilo efikasno neophodno je da se organizuje kao sistem. U principu postoje dva modela odbrane od terorizma: autonomni i koalicioni i u perspektivi prošireni koalicioni model.²⁶ Autonomni model predstavlja prioritarno oslanjanje na sopstvene mogućnosti. I kod koalicionog modela oslanjanja na sopstvene mogućnosti predstavlja osnovu, ali uz njegovu prilagođavanje i nadržavnim (nacionalnim) zahtjevima koalicije (saveza).

5.1 Pojam i sadržaj protivterorističke borbe

U vojnoj terminologiji pojam dejstva uglavnom se vezuje za primjenu oružane sile prilikom izvršenja vojnih borbenih zadataka. Tako se protivteroristička dejstva uglavnom vezuju za aktivnost i djelovanje vojnih i policijskih snaga u borbi protiv terorizma. Međutim, ovako shvatanje protivterorističkih dejstava ne može se posmatrati izolovano od ukupnih aktivnosti državnih organa i šire društvene zajednice u suprotstavljanju terorizmu. Preduslov uspješnog suprotstavljanja terorizmu jeste poznavanje mogućih uzroka terorizma. Otkloniti sve uzroke koji uslovljavaju pojavu terorizma praktično je nemoguće. Veoma je važno angažovanje svih društvenih struktura, odnosno uključivanje svih međunarodnih subjekata (država) različitih političkih i ekonomskih sistema, koji će se zalagati za postepeno mijenjanje postojećih međunarodnih odnosa, jer u njima leže uzroci terorizma. U načelu suprotstavljanje terorizmu obuhvata:

- Preventivne mjere
- Represivne mjere
- Protivterorističke borbene aktivnosti

Preventivne mjere obuhvataju: normativno-pravne; organizacione; preventivne policijske i kriminalističke; psihološko propagandne; bezbjednosne, administrativne i vaspitno – obrazovane mjere. Represivne mjere obuhvataju: represivne policijske i kazneno – popravne mjere. Protivterorističke borbene aktivnosti obuhvataju borbena dejstva organa i jedinica MUP-a, odnosno policije i Vojske. Tu spadaju razoružavanje naoružanih terorista, oslobađanje zadržanih talaca, “čišćenje” terena od terorističkih bandi, napadi na uporišta pobunjenika i centre za obuku, oružane policijske akcije većih razmjera na većem prostoru.

²⁶ M. Mijalkovski, Odbrana od terorizma, Vojno delo, 1996, br. 6/96, str. 38.

Sušтина sprovođenja protivterorističkih dejstava je u pravovremenom prikupljanju informacija o terorističkim aktivnostima, obezbjeđenju podrške sopstvene i međunarodne javnosti, kontroli državne teritorije i borbenim dejstvima protiv terorističkih snaga. Zato se ove aktivnosti mogu odrediti kao osnovni sadržaji protivterorističkih dejstava:

- Kontraobavještajni (obavještajni) rad, usmjeren na prikupljanje informacija o nosiocima terorističke aktivnosti u zemlji i u inostranstvu.
- Psihološko-propagandna dejstva svih državnih, a posebno specijalizovanih organa usmjerenih za obezbjeđenje podrške domaće, a po mogućnosti inajšire međunarodne javnosti i jačanju motivacije sopstvenih snaga u borbi protiv terorizma.
- Kontrola državne teritorije koju sprovode subjekti države, a prije svega specijalizovani državni organi, u cilju otkrivanja negativnih i opasnih bezbjednosnih pojava, koje mogu biti subjekt terorističkog dejstva.
- Borbena dejstva protiv terorista koja izvode u prvom redu policijske jedinice, a ako one nisu dovoljne i vojne snage. Policijske snage samostalno mogu izvoditi dejstva do nivoa policijske operacije, a zajedno sa vojnim snagama do nivoa vojnopolicijske operacije.

5.2 Modeli odbrane od terorizma

U borbi protiv terorizma izuzetan značaj ima izbor mjera i redosled postupaka koji se preduzimaju. Ako se u tom procesu napravi krucijalni promašaj, čija je suština da se sa vođama terorista pregovara i postupa „meko“, a sa njihovim teroristima vodi rat, veoma su neizvjesni izgledi za neutralisanje i uništenje terorizma. S tim u vezi nije suvišno imati u vidu narodnu mudrost „nije se uputno penjati na krov da bi se otključala kapija“. Sasvim je izvesno da se međunarodni i unutrašnji terorizam mora suzbijati energičnim i sveobuhvatnim borbenim aktivnostima. Izostajanje takvih aktivnosti zasigurno bi ohrabila teroriste. Umjesto toga, treba im predočiti da ne smije biti popustljivosti, po cijenu i određenih žrtava. Jedan od osnovnih preduslova uspjeha u borbi protiv terorizma je odnos i podrška međunarodne zajednice, koja zavisi prevashodno od političkih interesa pojedinih svjetskih centara moći.

Ako je ta podrška izostavljena, već se direktno ili indirektno podržavaju terorističke snage unutar države, onda je borba protiv terorizma u zemlji osuđena na propast²⁷. Suzbijanje terorizma oružjem nije dovoljno. Na to upozoravaju trenutni sukobi Izraela i Palestinaca koji odnose sve veći broj žrtava među nedužnim civilima. Pod energičnim suzbijanjem terorizma ne spada prekomjerna upotreba sile,²⁸ iako država koja je ugrožena terorizmom preuzima sve raspoložive odbrambene mjere protiv njegovih nosilaca. To je proces koji uslovljavaju subjektivni i objektivni faktori. Objektivni faktori su društveni odnosi, protivrječnosti i sukob interesa. Subjektivni faktori su sami inspiratori i nosioci terorizma. U borbi protiv terorizma u svijetu postoje dva modela odbrane i to: autonomni i koalicioni. Autonomni model podrazumijeva prioritarno oslanjanje na vlastite mogućnosti, neke zemlje za odbranu od terorizma. To opredjeljenje čini osnovu i koalicionog modela odbrane od terorizma. Koalicioni model odbrane od terorizma posjeduje sve navedene karakteristike autonomnog modela, ali istovremeno posjeduje neke specifičnosti koje ga čine efikasnijim. One su prvenstveno sadržane u formulisanju zajedničke strategije protiv terorista, koja je naročito funkcionalna u razmjeni obavještajno – bezbjednosnih podataka. Naime, članice saveza jedinstveno nastupaju prema terorizmu i ustupaju jedna drugoj podatke o teroristima, čime znatno pospješuju odbranu od terorizma²⁹.

²⁷ Tipičan primjer je podrška albanskom terorizmu na KiM od strane zapadnih zemalja na čelu sa SAD gdje smo faktično spriječeni političko-vojn timeriskom.

²⁸ Pojam “prekomjerna upotreba sile” se u međunarodnim centrima moći sve više zloupotrebljava u smislu “zaštite ljudskih prava” i više je u funkciji pritisaka na određenu državu koja se sukobi sa terorizmom na svojoj teritoriji. Tipičan primjer ove tvrdnje je prethodno stanje na KiM i Čečeniji. Ovaj pojam je uveden od strane NATO, a posebno SAD radi manipulacije i služi im za sprovođenje pritisaka na određene zemlje koje im nisu naklonjene u cilju održavanja “kontrolisane ograničene nesigurnosti” u zemljama-regionima preko terorističkih snaga. a razliku od ovog termina, zapadne zemlje koriste u borbi protiv terorizma sva raspoloživa konvencionalna sredstva.

²⁹ Ovaj oblik saradnje je posebno izražen poslije terorističkih napada u Španiji i Velikoj Britaniji.

5.3 Snage i sredstva za borbu protiv terorizma

Snage za protivteroristička dejstva treba da čine odabrani pripadnici u sastavu specijalnih jedinica koje su visokokvalitetno organizovani i namjenski osposobljeni sastavi za uspješnu borbu protiv terorizma. Specijalizovane snage za protivteroristička dejstva nalaze se u sastavu MUP-a i Vojske u svim zemljama pa i kod nas. Kada su u pitanju ove snage, naglasak treba dati na izuzetno visokom kvalitetu ljudstva a ne na njegovom kvantitetu. Specijalne antiterorističke jedinice popunjavaju se od profesionalnog sastava koji zadovoljavaju više posebnih kriterijuma, kao uslov za uspješno osposobljavanje za izvršavanje posebnih zadataka u protivterorističkim dejstvima. Specijalizovane jedinice treba da se obezbijede sa modernim namjenskim borbenim i neborbenim sredstvima, prilagođenih specifičnim uslovima izvođenja protivterorističkih dejstava. U takvim dejstvima navedene snage ne koriste klasičnu opremu i naoružanje, već specijalna namjenska sredstva, ponekad unikatna, posebno izrađena i pripremljena za konkretnu akciju. U borbu protiv pojedinih vrsta terorizma, pored namjenskih specijalizovanih jedinica MUP-a i Vojske, mogu se uključiti i ostale jedinice Vojske.

To uključivanje je nužno, zbog nedostatka dovoljnih specijalnih antiterorističkih snaga. U protivterorističkim dejstvima ostale nenamjenske borbene jedinice predhodno se trebaju po svojoj formaciji prilagoditi, vojno-stručno osposobiti i popuniti sa osnovnim sredstvima specijalne namjene, u obimu osposobljavanja jedinice za pojedine sadržaje izvođenja protivterorističkih dejstava. Klasičnu borbenu jedinicu po svaku cijenu ne treba uključivati u protivteroristička dejstva. Mora se uzeti u obzir činjenica da se sve jedinice ne mogu osposobiti i opremiti za protivteroristička dejstva, ali je neophodno da u nedostatku potrebnog broja specijalizovanih jedinica u određenoj zoni odgovornosti sama komanda taktičkog ili operativnog nivoa preduzme određene mjere ubrzanog osposobljavanja pojedinih manjih sastava jačine voda do čete u protivterorističkim dejstvima, prvenstveno na preventivnom djelovanju i na pomoćnim rejonima i pravcima.

6. Terorizam kao prijetnja sigurnosnom sistemu Bosne i Hercegovine

Nakon 11. septembra 2001. godine, Balkan a posebno Bosna i Hercegovina se često spominju kao moguće uporište terorista, njihova baza za podršku i mjesto za dobijanje novih sljedbenika. Ove tvrdnje nalaze uporište u činjenici da u BiH živi oko 40 posto muslimana i da su u BiH tokom posljednjeg rata boravili dobrovoljci iz islamskih zemalja i misionari koji su širili radikalnu selefističku ideologiju. Tako da je prisustvo mudžahidina iz islamskih zemalja jedno od glavnih polazišta na kojem se temelje tvrdnje o navodnoj opasnosti BiH po međunarodnu sigurnost.³⁰ „Većina mudžahedina su došli s dobrim namjerama da pomognu Bosni i Hercegovini. Tih ljudi je bilo 600 ili 700. Može se reći da su dobrovoljci iz islamskih zemalja u početku dolazili na svoju ruku i da nisu bili regrutirani, u svakom slučaju ne od nekoga iz BiH. Bili su to Arapi koji su se borili u Afganistanu, porijeklom iz Egipta, Saudijske Arabije, Alžira i Jemena. Vidjeli su u medijskim izvještajima što se događalo u Bosni i vjerovali su da se radi o genocidu nad tamošnjim muslimanima i da je to povod za novi džihad. Međutim, njihovo prisustvo je štetilo imidžu BiH.

Mudžahedini su, kako u ratu, tako i nakon rata, propagirali i širili vehabizam, što je imalo određen ideološki uticaj na bosanske muslimane. Osim klasične vjerske poduke, strani mudžahedini i dobrotorne organizacije iz islamskih zemalja, koje su dobrim dijelom finansirale njihov boravak u BiH, svoje su tumačenje islama širili i na druge načine. Vehabijski ideolozi su isticali da muslimani u Bosni i Hercegovini ne žive autentični islam, te da su autentični islam upoznali tek njihovim dolaskom. Oni su nastojali „očistiti islam“, a to znači očistiti islam od svih onih primjesa koje je u njega donijela lokalna kultura ili uticaj drugih naroda sa kojima muslimani u tom području dijele brojne običaje. Svojim izjavama i djelovanjem vehabijski ideolozi su ugrozili elementarna prava bosanskih muslimana koji baštine višestoljetnu islamsku tradiciju i prepoznatljive forme islamskog izražavanja u Bosni i Hercegovini. Naime, sljedbenici vehabizma imaju pravo na vlastitu viziju islama, ali u svakom slučaju nemaju pravo uznemiravati druge vjernike koji ne misle kao oni niti imaju pravo nametati svoju viziju o izvornome islamu. Ideološki utjecaj koji su arapski dobrovoljci ostvarili u BiH nadilazi njihovu vojnu ulogu tokom rata u BiH.

³⁰ V. Azinović, Uvod u studije terorizma, Sarajevo, Fakultet političkih nauka Univerzitet u Sarajevu, 2012, strana 83

Naime, dobrovoljci i misionari iz islamskih zemalja bili su uvjereni da su muslimani u BiH bili dovedeni u poziciju da se bore za opstanak upravo zbog toga što su napustili temelje svoje vjere. Dakle, kod njih nema uopšte nikakve razlike između vjerskog identiteta i ovozemaljskog statusa. I oni su nastojali da uvjere bosanske muslimane da će jedino povratkom u vjeru dobiti snagu potrebnu za opstanak. Naime, njihovo uvjerenje je u potpunosti bilo da je snaga u vjeri, a ne u oružju, i oni su bosanske muslimane nastojali vratiti u vjeru, kako bi ojačali i borili se. BiH je u određenom trenutku u povijesti poslužila kao poziv za globalnu mobilizaciju i buđenje muslimana, baš kao što su to kasnije bili ratovi u Afganistanu i Iraku ili instrumentalizirani prosvjedi protiv objavljivanja karikatura Poslanika Muhammeda u danskim novinama. Na svim ovim primjerima nastojalo se dokazati da su muslimani na udaru zato što su odstupili od prave vjere, prihvatili novine što ih je donio modernitet i podlegli izazovu zapadnjačkog koncepta političke slobode, ljudskih prava i potrošačkog društva.

6.1 Vehabizam u BiH i odlazak BiH državljanina u Siriju

Vehabizam već desetljećima nastoji prerasti u globalni pokret i utisnuti se u tradicionalne muslimanske zajednice u kriznim žarištima poput Kašmira, Palestina, BiH, Kosova, Čečenije i Iraka. Ugroženi narodi u tim područjima, čiji je glavni uzrok patnje često i sama činjenica da su muslimani, skloniji su prihvatiti ovo tumačenje islama.³¹ U sredinama gdje je društvena i ekonomska struktura razorena sukobima, kolonijalizmom i siromaštvom, kruto određeni vrijednosni sistem, koji nudi ovaj ideološki koncept, često postaje jedino pribežište, ulijeva snagu i daje nadu. Žrtve tako postaju lagan plijen. Dolazak arapskih mudžahedina u Bosnu i Hercegovinu tokom posljednjeg rata, presudno je utjecalo na prodor i širenje vehabijskih ideja u ovoj zemlji. Prijemu bosanskih mladića u mudžahedinske formacije po pravilu je prethodila vjerska poduka, koju su izvodili ideološki autoriteti odreda El- Mudžahid. Nakon završetka rata i odlaska većine stranih mudžahedina iz Bosne i Hercegovine, pripadnici vehabijskog pokreta, bh. državljanini, formiraju zatvorene zajednice, poput onih u Gornjoj Maoči ili Ošvama.

³¹V. Azinović, Uvod u studije terorizma, Sarajevo, Fakultet političkih nauka Univerzitet u Sarajevu, 2012, strana 83

Vođe i ideološki autoriteti pomenutih zajednica (Nusret Imamović, Bilal Bosnić) nastavljaju sa propagiranjem radikalnog vehabizma, kao i vrbovanjem novih pristalica koji se nastanju u tim zajednicama. Bitno je naglasiti da pripadnici ovih zajednica nisu priznavali zakone BiH. Početkom rata u Siriji 2011. godine, vođe pomenutih zajednica počeli su sa intenzivnom kampanjom i vrbovanjem bh. državljana u cilju odlaska na ratište u Siriji. Ubrzo nakon odlaska u Siriju i priključenju organizaciji „Al-Nusra front” (ogranak Al-Kaide) najvećeg ideološkog autoriteta među pripadnicima radikalnog vehabijskog pokreta u BiH, Nusreta Imamovića, povećava se broj odlazaka bh. državljana na ratište u Siriju. „Istraživanjem nije bilo moguće utvrditi postojanje jednog tipičnog ili dominantnog oblika ideološke radikalizacije koja prethodi odlasku na ratišta u Siriju. Na temelju uvida u otvorene i dio povjerljivih izvora moguće je zaključiti da proces radikalizacije provode ili nadgledaju lokalni ili "putujući autoriteti", te da su odlascima u Siriju, u nekim slučajevima, prethodile ubrzane radikalizacije, uglavnom mlađih, otuđenih i često dezorijentiranih osoba, moguće s narušenim mentalnim zdravljem. Takvim ideološkim preobraćenjima u nekim je slučajevima prethodio alternativni zdravstveni tretman nekog psihičkog poremećaja, a koji po pravilu izvodi osoba koja se u svojoj zajednici smatra univerzalnim autoritetom i kojoj sljedbenici nerijetko povjeravaju vlastite živote. Uticaj takvih autoriteta na proces radikalizacije čini se važnim, ali je bez izravnog uvida u psihosocijalne karakteristike osoba koje prolaze kroz takvu interakciju, pojedinačno ili okupljene u kongregacijama, teško utvrditi koliko je on presudan u formiranju odluke za dolazak u rat.“³²

Kada je riječ o procesu ideološke mobilizacije za odlaske na ratišta u Siriju, većina autora se slažu sa tvrdnjom kako se pojedinci i skupine ne radikaliziraju u vezi s nepravdom kojoj su neposredno izloženi u matičnoj sredini, nego u vezi s percepcijom patnje i stradanja šire, globalne zajednice, koju doživljavaju kao svoju. Općenito, kod većine prevladava percepcija da je napadnuti islam i da je njihova dužnost braniti ga. Poruke lokalnih ideoloških autoriteta, kao i one koje stižu s ratišta, uglavnom služe za ohrabrenje i poziv za obračun s njenim neprijateljima kako bi se odbranila šira zajednica. Istraživanja su pokazala da se radikalizacija, osobito među mlađim osobama, odvijala uz pomoć vanjskih faktora, prvenstveno interneta i društvenih mreža.

³² V. Azinović , Uvod u studije terorizma, Sarajevo, Fakultet političkih nauka Univerzitet u Sarajevu,2012,strana 84

U komunikacijskom smislu, zahvaljujući novim tehnologijama, sudionici rata u Siriji i Iraku neprestano su u izravnom kontaktu s potencijalnom, globalnom bazom za vrbovanje novih boraca. „Virtuelni promet u oba smjera je intenzivan i gotovo nemoguć za pratiti. Prema nekim procjenama, samo unutar ISIL-a početkom 2015. godine bilo je oko 25.000 registriranih Twitter adresa s kojih je sedmično u prosjeku, poslano oko 200.000 poruka. Takva komunikacija između fronte i populacijske baze pogodna za radikalizaciju i vrbovanje bez presedana je u povijesti. Zbog toga većina sigurnosnih agencija još uvijek nije ni tehnološki ni stručno osposobljena pratiti i analizirati ovaj proces. Bosna i Hercegovina po tome ne predstavlja poseban izuzetak.“ (Azinović, Jusić, 2016, 50) Motivi za odlazak u Siriju su višestruki. Kao i u svakoj religijskoj i društvenoj zajednici tako i među muslimanima vlada izražen osjećaj pripadnosti zajednici, bila ona na lokalnoj razini ili na globalnoj razini.

Dobrovoljci koji odlaze u Siriju da se bore pozivaju se upravo na klasične fetve i stavove uleme koja ih obavezuje kao vjernike da urade sve što je u njihovoj moći da odagnaju nepravdu i nasilje prema muslimanskim civilima. Kada se radi o državljanima BiH u Siriji, neizostavan je i socijalno-ekonomski aspekt, koji je olakšao donošenje odluke o odlasku. Naime, znatan dio ovih osoba dolazi s geografskih, društvenih i ekonomskih margina i postaju oruđa političke manipulacije. “U policijskim bilješkama za neke od njih stoji da su "bezstalnih izvora prihoda, bave se prodajom plastičnih predmeta, sitnih kućanskih potrepština, preporodajom cigareta i švercom deviza.”³³ Osim rijetkih izuzetaka, većina ih uglavnom ima samo završenu osnovnu školu, ne posjeduje radne vještine ni iskustvo, živi u trošnim kućama, često daleko od bilo kakvog puta i pod istim krovom s još barem dvije generacije svojih srodnika. Odlaskom u Siriju otvorila se mogućnost da praktično za nekoliko sedmica ostvare ono za što bi im u Bosni i Hercegovini trebalo desetak i više godina – da imaju vlastiti dom.” Rezultati istraživanja ukazuju na to da je u razdoblju od proljeća 2012. godine⁹ do kraja 2014. godine na ratište u Siriju otišlo ukupno 156 muškaraca, državljana BiH. Od ljeta 2013. godine, kada je registriran prvi odlazak (17.juna 2013.god.) u Siriju počinju putovati i državljanke BiH. Do kraja 2014. godine registrirani su odlasci 36 žena. Uporedo s pojavom odlazaka žena, registrirani su i odlasci djece, obično u pratnji jednog ili oba roditelja.

³³ V. Azinović , Jusić M., Novi zov rata u Siriji i bosanskohercegovački kontingent stranih boraca, Sarajevo, Atlantska inicijativa,2016, strana 48

Do kraja 2014. godine na taj način je BiH napustilo najmanje 25 djece. Na temelju ovih podataka moguće je zaključiti da su od proljeća 2012. godine do kraja 2014. godine u Siriju otišla 192 odrasla državljanina BiH, i najmanje 25 djece.

Slika 3. Trend pada odlaska bh državljanina na ratišta u Siriju

Izvor (Azinović, V., Jusić, M. (2016), Novi zov rata u Siriji i bosanskohercegovački kontingent stranih boraca, Sarajevo, Atlantska inicijativa.)

Tokom 2015. godine smanjen je broj odlazaka građana iz BiH na ratište u Siriju. Početkom 2016. godine taj trend je gotovo potpuno zaustavljen. Ministarstvo sigurnosti BiH objavilo je početkom marta 2016. godine da trenutačno na području Sirije ratuje oko 130 državljanina BiH. Oko 45 osoba je poginulo na ratištu, a oko 50 osoba se vratilo u BiH. Međutim i pored navedenih podataka, bitno je istaći da iako je u protekle tri godine uloženo dosta napora da se utvrdi broj osoba koje su bile ili su još uvijek na ratištima u Siriji i Iraku, zbog niza razloga, stvaran broj takvih osoba iz BiH, nije moguće precizno utvrditi. Takve procjene bi bilo bolje uzimati sa rezervom i shvatiti ih više kao alat za potpunije razumijevanje problema³⁴.

„Učestalost odlazaka i vrsta angažmana bosanskohercegovačkih državljanina u Siriji su se vremenom mijenjali. Dok su prvi pojedinačni odlasci bili motivirani gotovo isključivo humanitarnim aktivizmom, tokom 2013. godine, broj odlazaka iz Bosne i Hercegovine se povećao, a uporedo s tim mijenjale su se i uloge koje su bosanskohercegovački državljani preuzimali u Siriji.

³⁴ V. Azinović, M. Jusić, Novi zov rata u Siriji i bosanskohercegovački kontingent stranih boraca, Sarajevo, Atlantska inicijativa, 2016, strana 48

Nakon humanitaraca, počele su dolaziti osobe koje su držale vjersku poduku pripadnicima različitih vojnih formacija koje su se borile unutar tada još široke koalicije protiv režima Bashara al-Assada. Među državljanima Bosne i Hercegovine koji su u to vrijeme stizali u Siriju bilo je i osoba s vojnim znanjima i ratnim iskustvom, a posebno traženi bili su veterani koji su dobro poznavali protuoklopno oružje i znali njime rukovati.“ Najveći broj dobrovoljaca iz BiH dolazi iz ruralnih dijelova većih gradova, naročito oko Sarajeva i Zenice. Više od 60 posto tih osoba duže su ili kraće živjele u selefijskim zajednicama (poput Gornje Maoče), posjećivale ih ili održavale veze sa stanovnicima tih naselja. Ključno pitanje vezano za istraživanje pojave odlazaka na ratišta u Siriju vezano je za procjenu opasnosti koju predstavljaju povratnici – ratni veterani koji su potencijalno dodatno ideološki radikalizirani, uvezani sa istomišljenicima iz regije i drugih dijelova svijeta i spremni za angažiranje u aktima nasilja i terorizma u matičnim sredinama.

Naime, ovaj strah od moguće uloge povratnika nije bezraložan jer su dosadašnja istraživanja utvrdila da su počinitelji i planeri značajnog broja terorističkih napada u posljednjih nekoliko godina upravo veterani iz ranijih sukoba. „Masovni odlasci građana iz velikog boja zemalja na ratišta u Siriju i Irak, te strah da bi se po povratku u matične sredine oni mogli angažirati za vrbovanje, pripremanje ili počinjenje akata nasilja, uključujući terorizam, potakli su Ujedinjenje narode da nalože članicama da osposobe svoje pravne i pravosudne sisteme za progon i kažnjavanje ovakvih osoba. Takva obaveza određena je Rezolucijom Vijeća sigurnosti UN-a 2178 od 24. septembra 2014. godine. A pored ovog međunarodnog napora za stvaranje pravnog okvira za represiju i prevenciju odlazaka na strana ratišta, države koje su više izložene ovoj pojavi, nastoje je samostalno sankcionirati.

6.2 Krivična djela na području Bosne i Hercegovine koja sadrže elemente terorizma

U nastavku ćemo navesti neka djela koja su izvršena na prostoru Bosne i Hercegovine a u kojima su vidljivi elementi terorizma.

U Travniku je u zoru 31. jula 1998. godine aktivirana eksplozivna naprava postavljena u kantu za otpatke nedaleko od mjesta gdje je bio parkiran automobil policajca Ante Veljana. Policajac Veljanin je usljed dejstva eksplozije izgubio život. Za ovaj čin bio je optužen Muris Ljubunčić. Optužba protiv Ljubunčića je odbačena tokom suđenja u Travniku. Vrhovni sud Federacije BiH je sredinom 2000. godine potvrdio oslobađajuću presudu Travničkog kantonalnog suda u kojoj stoji: da nema pouzdanih dokaza da je okrivljeni Ljubunčić izvršio krivično djelo za koje je optužen. Inače optužba tužioca protiv Ljubunčića sastojala se iz toga da je napravio dva identična elektronska sklopa, od kojih je jedan služio za aktiviranje eksplozivne naprave koja je ubila Antu Valjana.

Ljubunčićev advokat ga je od optužbi za terorizam odbranio dokazujući da je elektronski sklop, pronađen u njegovom stanu, sačinjen od dijelova fabričke proizvodnje koji se nalaze u slobodnoj prodaji širom svijeta, te je na osnovu toga Vrhovni sud utvrdio da „je ovaj drugi sklop, kojim je mogla da bude aktivirana eksplozivna naprava u atentatu na Valjana, mogao napraviti i neko drugi. Time se svakako ne isključuje mogućnost da ga je i okrivljeni napravio, ali se pouzdano ne može utvrditi da je on to i učinio“.³⁵

Atentat na Jozu Leutara, tadašnjeg zamjenika ministra Federalnog MUP-a desio se 16. Marta 1999. godine. Atentat je izvršen u centru grada, dok se navedeni nalazio u vozilu vozeći se na posao u jutarnjim satima. Prema podacima FMUP-a, na mjestu eksplozije je pronađeno 80 čeličnih kuglica promjera 5 milimetara. Kao uzrok smrti navodi se jedna od čeličnih kuglica, izvađena iz glave pokojnog Leutara. Mirza Jamaković, bivši šef Kontradiverzione zaštite FMUP-a za minsko-eksplozivna sredstva je kao porijeklo čeličnih kuglica precizirao minu rasprskavajućeg usmjerenog dejstva - MRUD.

³⁵ <http://www.lhdani.com/arhiva/243/t24321.shtml> .shtml. preuzeto 14.07.2019

Prema enciklopediji američkog ministarstva odbrane MineFacts, MRUD je jugoslovenska verzija mine rasprskavajućeg, usmjerenog dejstva i spunjena sa 650 čeličnih kuglica promjera 5,5 milimetara. Veći broj ovakvih čeličnih kuglica pronađen je na mjestima eksplozije, nakon atentata na policajce u Sarajevu i Travniku. Do početka 1999. godine među skoro 250.000 antipersonalnih mina u BiH, BHMACH je registrovao 8.253 mine tipa MRUD, što navodi na mogućnost da su kuglice vađene iz mina prikupljenih u minskim poljima, što nije bio rijedak slučaj nabavljanja minsko-eksplozivnih sredstava u BiH nakon rata. Slična naprava je korištena i u ranjavanju policajca Travničke policijske uprave Vlade Stojaka. Kasnije optužbe i suđenja zbog terorizma nisu dovela do osuđujućih presuda, prema službenom tumačenju - zbog nedostatka dokaza. U "slučaju Leutar", za terorizam su bila osumnjičena šestorica državljana BiH i Hrvatske, hrvatske nacionalnosti, koji su nakon dugotrajne istrage i suđenja oslobođeni. Iako je javnost vjerovala da je riječ o montiranom i politički motiviranom procesu, vođen je pod pritiskom međunarodnih zvaničnika kao što je bio Jacques Klein, tadašnji šef Misije UN-a u Sarajevu, a sud je zbog nedostatka dokaza donio oslobađajuću presudu. Do danas niko nije osuđen za navedena djela. U izvještaju od 2000. godine stoji: „povratnici, kontinuirano su izloženi terorističkim akcijama, provociranju i diskriminaciji.

Napadi su zabilježeni na svim prostorima BiH gdje su povratnici etnička manjina. Hrvatski nacionalisti nastoje da spriječe povratak na područja gdje su dominirajuća većina. Posebno održavaju tenzije u Drvaru, čije stanovništvo su prije rata gotovo sto posto činili Srbi”.³⁶ U izvještaju od 2005. godine je evidentno da gorući problem kod povratnika nije više sigurnosne, već ekonomske prirode. Ali ističe: „mada se bezbjednost povratnika i njihove imovine poboljšala u 2005. godini još uvijek bilježimo veliki broj nasrtaja na nacionalne i vjerske objekte i spomenike, a bilo je i fizičkog razračunavanja i uništavanja imovine. Policija je efikasnija u svom radu, ali je još uvijek prisutan neizbalansiran broj zaposlenih iz reda brojčano manjinskog naroda”. U izvještaju dalje stoji: „ranjive međunacionalne odnose dodatno opterećuju pojave etnički motivisanog nasilja, pa čak i terorizam”.³⁷

³⁶ <http://bh-hchr.org/Izvjestaji/izvj2000.htm>. preuzeto 14.07.2019

³⁷ <http://bh-iichi.org/Izvjestaji/izvj2005.htm>. preuzeto 14.07.2019

Akti terorizma povodom povratka Bošnjaka i Srba ispoljavali su se na uobičajen način na prostoru dominacije HDZ-a upotrebom bombi i drugih eksplozivnih sredstava, fizičkim i verbalnim prijetnjama, odnosno stalnim psihološkim pritiskom. „U Stocu je nastavljeno sa atakima na povratak i povratnike Bošnjake eksplozijama i paljenjem njihovih kuća, te fizičkim napadima. U Stocu je tako izvršeno više od sedamdeset napada na povratnike Bošnjake. Paljevinama i bombama u više navrata hrvatski nacionalisti reagovali su i na povratnike bošnjaka na području opštine Prozor-Rama. Od eksplozivne naprave gotovo sasvim je srušena kuća povratnika Bošnjaka kod Viteza. Veliki broj incidenata desio se u opštini Drvar gdje su radikalni hrvati kontinuirano nastojali spriječiti sve uspješniji povratak Srba paljevinama, krađama i zastrašivanjem”.³⁸ Još jedan akt terorizma desio se 11.08.2006. godine kada je miniran grob Alije Izetbegovića.

Na grob je postavljena ili bačena eksplozivna naprava od koje je u vidnoj mjeri oštećen prednji nišan na grobu i od kojeg je nastao krater dubine oko 70 centimetara. Taj događaj je duboko uzdrmao domaću i svjetsku javnost i izazvao brojne reakcije, te je pokrenuta istraga koja ni do danas nije dala nikakve rezultate. Tužitelj Marković je tokom uviđaja novinarima rekao da u tom slučaju postoje jasna obilježja terorističkog djela s vjerovatnim političkim motivima. Pripadnici specijalne policije po odobrenju policijskog komesara KS upućeni su na lice mjesta. U 16 sati i 12 minuta izdato je naređenje da se napadač onesposobi vatrenim oružjem, što je i učinjeno. Pripadnici specijalne jedinice prišli su napadaču, razoružali ga i pružili mu prvu pomoć do dolaska kola hitne pomoći. Nakon što je napadaču povreda zbrinuta uz pratnju pripadnika specijalne jedinice sproveden je do UKC Koševo. Ovim činom završena je operacija onesposobljavanja napadača i situacija je u potpunosti stavljena pod kontrolu policije. Na uspješno okončanoj akciji svim pripadnicima policije čestitao je Ambasador SAD-a, a portparol Stejt Departmenta na konferenciji za štampu povodom ovog događaja između ostalog je izjavila: „Najmanje jedan pripadnik snaga koje su zadužene za sigurnost ambasade SAD-a je povrijeđen. Svi zaposleni u ambasadi SAD-a su bezbjedni. *“Želim, ovom prilikom da se zahvalim lokalnim policijskim snagama, jer su spriječile napad na prostorije Ambasade“*.³⁹

³⁸ http://bli-hchr.org/fzvjestaji/izvi_1999.htm, preuzeto 14.07.2019

³⁹ Izjava Viktorije Nuland, 28. 10. 2011. godine. preuzeto 14.07.2019

Ovim je odati priznanje svim policijskim snagama i sigurnosnim agencijama, čime je potvrđena njihova opredjeljenost da se bore i izbore sa pošasti zvanom terorizam, jer su dokazali da mogu, hoće i da su odlučni i osposobljeni za suprotstavljanje najtežim izazovima koji posao policije nosi sa sobom. Na bazi prikupljenih dokaza, tužilaštvo Bosne i Hercegovine je 22. 04. 2012. godine podiglo optužnicu protiv tri osobe za kazneno djelo terorizma. Sudski postupak je još u toku gdje postoji mogućnost žalbe.

6.3 Presuđena djela terorizma u Bosni i Hercegovini

Za eksploziju auto-bombe u Mostaru, 18. septembra 1997. godine, u kojoj je poginula jedna osoba, a više ih je teže i lakše povrijeđeno, te pričinjena znatna materijalna šteta, osuđeni su: Ahmed Zuhair Handala na 10 godina zatvora u odsustvu, Ali Ahmed Ubejda na 8 godina zatvora i Nebil Ali Ali Hila Abu Jemenna 6 godina zatvora u septembru 1998. godine po kvalifikaciji teških krivičnih djela protiv opće sigurnosti i imovine. „Vrhovni Sud Federacije je ukinuo ovu presudu, te naložio novo suđenje trojici arapa, kojima su na ponovljenom suđenju pred Kantonalnim sudom u Zenici 3 novembra 1999 godine potvrđene ranije izrečene dužine kazni, osim treće optuženog Nebila kojemu je izrečena kazna od 5 godina zatvora, ali ovaj put za krivično djelo iz člana 146. tadašnjeg KZ Federacije BiH - terorizam, što je prva presuda za terorizam u Federaciji BiH“.⁴⁰

10. januara 2007. godine nepravomoćnom presudom Suda BiH, su zbog krivičnog djela terorizma osuđeni: devetnaestogodišnji državljani Švedske Mirsad Bektašević na 15 godina i četiri mjeseca zatvora. Abdulakdir Cesur, državljani Turske s prebivalištem u Danskoj, na 13 godina i četiri mjeseca zatvora, Bajro Ikanović na osam godina zatvora, dok je četvrtooptuženi Sead Hasanović osuđen zbog nelegalnog posjedovanja oružja i eksploziva, na dvije godine i šest mjeseci zatvora. Bektašević i Cesur su se u jesen 2005. godine sastali u Sarajevu sa saučesnicima u pripremi terorističkih akcija sa Bajrom Ikanovićem i Senadom Hasanovićem, bosanskohercegovačkim državljanima.

⁴⁰ <http://www.vjesnik.hr/pdf/1999%5C1%5C05%5C08A8.PDF>. preuzeto 14.07.2019

Pretresom stanova koje su koristili ponađeno je skoro 20 kilograma eksploziva, samoubilački pojas, trotilni meci, maskirne kape, pištolj i drugi predmeti, naveo je predsjedavajući Sudskog vijeća, te kasetu sa video zapisom koji prikazuje način izrade improvizirane eksplozivne naprave, i tonskim zapisom: Allahu Ekber, ovdje se braća pripremaju za napade, pokazuju nam stvari koje će koristiti za napad - ova braća su spremna da napadnu i oni će napsati- alkufar, koji ubijaju našu braću i muslimane u Iraku i Afganistanu i mnogim drugim zemljama, ovo oružje će biti upotrebjeno protiv Evrope, protiv onih čije su snage u Iraku i Afganistanu. Branioci Bektaševića, Cesura i Ikanovića, optuženih za terorizam, prilikom izvođenja završnih riječi u Sudu BiH izjavili su da njihovi branjenici nisu krivi, te zatražili oslobađajuću presudu.

"Tokom cijelog postupka nije izveden niti jedan dokaz da je moj branjenik imao namjeru izvršiti krivično djelo koje mu se stavlja na teret. Moj branjenik je do eksploziva došao iz radoznalosti, a ne da ga upotrijebi ili bilo kome nanese zlo",⁴¹ kazao je Idriz Kamenica, branilac prvooptuženog Mirsada Bektaševića, državljanina Švedske. Bektašević je kazao „da nije kriv, te da ne želi biti žrtveno janje, niti da na njemu tužilac "gradi svoju karijeru."⁴² Branilac turskog državljanina Abdulkadira Cesura rekao je da se njegov branjenik našao na pogrešnom mjestu sa pogrešnim ljudima. Naveo je da se branjenik sa Bektaševićem upoznao u mesdžidu u Danskoj. Na poziv Bektaševića došao je u Sarajevo u vrijeme Ramazana. Bio je oduševljen ovdašnjim džamijama i ljudima. Kada je policija upala u stan u kojem je pronađen eksploziv, branjenik nije pružao otpor. Na kutiji od eksploziva kao i na ostalim dokazima nije bilo tragova otisaka prstiju branjenika, kazao je Šemso Temin, branilac Cesura, koji je čitav proces okarakterisao kao policijsku igru. I Amra Gurda, branilac trećooptuženog Ikanovića, u završnoj riječi je ustvrdila da je njen klijent nedužan. Istakla je da tužilaštvo nema dokaza, te da nema ništa sporno u tome što se Ikanović družio sa Bektaševićem. Povodom ove presude mnogi zvaničnici su se pozitivno oglasili naglašavajući potrebu obračunavanja sa terorizmom. Među najinteresantnijim je izjava prof.dr. Mirsada Abazovića, a koja glasi: „Naravno, biće tu sad raznih komentatra, ali moja je lična presudba da je ovo veoma važan događaj, da će to biti jedan od malih, ali značajnih stubova daljeg utemeljenja BiH kao ozbiljne činjenice u savremenom svijetu“.

⁴¹ <http://dalje.com/hr-svijet/prva-presuda-za-terorizam-u-bih/14972>. preuzeto 14.07.2019

⁴² <http://dalje.com/hr-svijet/prva-presuda-za-terorizam-u-bih/14972>. preuzeto 14.07.2019

Na bazi prikupljenih dokaza, a povodom napada na ambasadu SAD-a, tužilaštvo Bosne i Hercegovine je 22. 04. 2012. godine podiglo optužnicu protiv tri osobe za kazneno djelo terorizma. Prvostepenom sudskom presudom Mevlid Jašarević je bio proglašen krivim zbog terorističkog napada na Ambasadu Sjedinjenih Američkih Država (SAD) u Sarajevu 28. oktobra 2011. i osuđen na 18 godina zatvora. Apelaciono vjeće suda BiH je 11. Juna 2013. godine pomenutu presudu ukinulo, te naredilo novo suđenje. Postupak je završen preusudom u kojoj je Mevlid Jašarević dobio 15 godina zatvora.⁴³

6.4 Nametanje terorizma u Bosni i Hercegovini

U posljednje vrijeme napisano je desetine članaka i objavljeno na stotine medijski izveštaja o postojanju terorizma u Bosni i Hercegovini. U najpoznatije slučajeve medijski i drugi podvala spadaju: afera „hakeri“, montirani proces „Pogorelica“, deportacija tzv. alžirske grupe, slučaj „Sanel Sjekirica“, slučaj „Fijuljanin“, te desetine drugih manje poznatih slučajeva kojima se pokušavala okaljati Bosna i Hercegovina. Postoji čitav niz takvih izmišljotina koji su Bosni i Hercegovini i bošnjačkom narodu nanijeli ogromnu štetu u međunarodnim namjerama, tako da i danas mnoge Bošnjake su spremni razumijevati kao neku terorističku opasnost, a zapravo naspram svih tih izmišljotina ne postoji ništa što bi potvrđivalo prijetnje.

Mnogo je slučajeva kada su se plasirale obavijesti da je negdje podmetnuta bomba u OHR-u, u Američku ambasadu, Holiday Inn i onda se ispostavi da nije ništa bilo. Zatim vest da je u Srebrenici na komemoraciji postavljena bomba, a slična vest je plasirana i prilikom otvaranja Starog mosta u Mostaru. Danas, međutim svi ti slučajevi izgubljeni su iz pamćenja, a plasirane vesti zaboravljene. Svi oni koji izmišljaju takozvani islamski terorizam su opasniji od samih terorista toliko što zbog njih i zbog njihovih izmišljotina mi nećemo videti eventualne prave teroriste. Dakle, svi ovi slučajevi koji su obrađeni će to nedvojbeno dokazati i bit će to početna osnova da se i u budućnosti i u akademskim i univerzitetskim krugovima ovom pojavom sa medijskog i politološkog stanovišta bavi akademska zajednica i da u budućnosti ova pojava bude istraživana.

⁴³ <http://www.sudbih.gov.ba/predmet/3158/show> preuzeto 14.07.2019

Rohan Guantarana je jedan od svjetskih autoriteta iz oblasti međunarodnog terorizma. „Teroristička prijetnja u Bosni je vrlo mala, jer su muslimani koji žive u toj zemlji tolerantan i umeren narod”.⁴⁴ Pitanjem terorističkih pretnji u BiH bavio se i Evan F. Kohlman autor knjige “Al-Kaidin džihad u Evropi-Afganistansko-bosanska mreža”. Za sve one koji tvrde da Bosna i Hercegovina predstavlja ozbiljnu terorističku prijetnju kao i autore napisanih knjiga i novinskih članaka napisanih na tu temu, te istupe pojedinaca, rekao je: “To je uglavnom smeće. Većina ljudi piše te stvari da bi postali slavni ili zaradili na toj temi”.⁴⁵

Oktoobra 2001. godine uhapšena je grupa od šest osoba arapskog porijekla pod sumnjom da je koordinirala dijelovanje sa oficirom terorističke mreže Al-Kaide zvanim Abu Zubejdah, kojeg je Američka vlada opisala kao šefa međunarodnih operacija i šefa za regrutaciju u kampovima Al-Kaide. Oni su također, osumnjičeni za planiranje napada na američke i britanske ciljeve u BiH. Svi uhapšeni osim Bensajaha Belakasema su bili dijelatnici humanitarnih organizacija Saber Lahmar (Visoki komitet Saudijske Arabije za pomoć BiH), Ait Idir (Taibah Internacional Aid Agencv), Hadz Boudela (Human Appeal), Lakhadar Boumedien (Crveni polumjesec iz Ujedinjenih Arapskih Emirata), Nechle Mohamed (Crveni polumjesec). Abu Zubejdah se sumnjičio da je bio direktna veza između Osame bin Ladena i osoba uključenih u napade od 11. septembra, uključujući i otmičare aviona. Zapadni obaveštajni izvori, već su određeno vrijeme tvrdili da Abu Zubejdah održava kontakte i u BiH. Takve tvrdnje se jasno iznose decembra 1999. godine, kada je od francuske, kanadske i američke policije posebno fokusirana jedna grupa bivših mudžahedina iz BiH, porijeklom iz Alžira, i sjeverne Afrike, koja se poslije bosanskog rata premjestila u Kanadu. Američka ambasada u Sarajevu je privremeno zatvorena 17. oktobra zbog uvjerljive siguronosne prijetnje, a otvorena je pet dana kasnije, nakon hapšenja Alžiraca u Sarajevu i Bihaću, nakon čega je 30. oktobra riješenjem Vrhovnog suda u Sarajevu počela istraga. O sadržaju same istrage znalo se veoma malo. Još od početka novembra, pravni izvori upoznati sa sudskim spisom su tvrdili da u njemu nema konkretnih dokaza koji terete za međunarodni terorizam. Osumnjičeni su u istrazi poricali sve optužbe.

⁴⁴ V. Azinović , “Uvod u studije terorizma”, Sarajevo 2012, str.134.

⁴⁵ V. Azinović , “Uvod u studije terorizma”, Sarajevo 2012, str.134.

Njihovi advokati su tvrdili da je u osnovi sudskog procesa samo jedna nota Američke ambasade, ali da prateći dokazi nikada nisu dostavljeni. Vrhovni sud Federacije BiH je 17. januara 2002. godine naredio oslobađanje pripadnika tzv. Alžirske grupe, obrazlažući tu odluku nedostatkom osnova za njihovo dalje držanje u pritvoru. Tada je Washington istupio sa svojim zahtjevom da ih vlada BiH izruči vojnim snagama SAD-a s obzirom da SAD još uvijek smatraju da oni predstavljaju prijetnju američkim interesima. Dok je vlada Federacije BiH odlučivala o tom pitanju, oko zatvora u Sarajevu se okupila veća grupa građana da bi spriječila njihovo izručenje.

8. januara 2002. godine vojni zvaničnici su u jednom saopštenju potvrdili da je „šest Alžiraca iz BiH” koje je pod optužbom za terorizam uhapsila bosansko-hercegovačka vlada, isporučeno američkim snagama, a potom transportovano na sigurno mjesto. Američkim avionom koji je poletio iz američke vojne baze Ramstein, sa međusljetanjem u Turskoj, oni su prebačeni u Guantenamo⁴⁶. Alžirska šestorka je i dalje zatočena u ovom američkom logoru na Kubi, i ako je u međuvremenu sam Washington odustao od optužbi da su oni planirali napad na američku ambasadu. Ovaj slučaj je privukao ogromnu pažnju domaće i strane javnosti, a naročito organizacija koje se bave zaštitom ljudskih prava, koje su oštro osudile i do danas osuđuju postupke BiH vlasti u vezi sa izručivanjem Alžirske šestorke. Oni ističu da su u njihovom slučaju prekršeni brojni domaći zakoni i međunarodne konvencije, kakav je uostalom slučaj i sa samim Gunatenamom. U zadnje vrijeme se u BiH govori da bi tadašnji dužnosnici koji su obnašali vlast mogli izaći pred sud i odgovarati zbog svega navedenog.

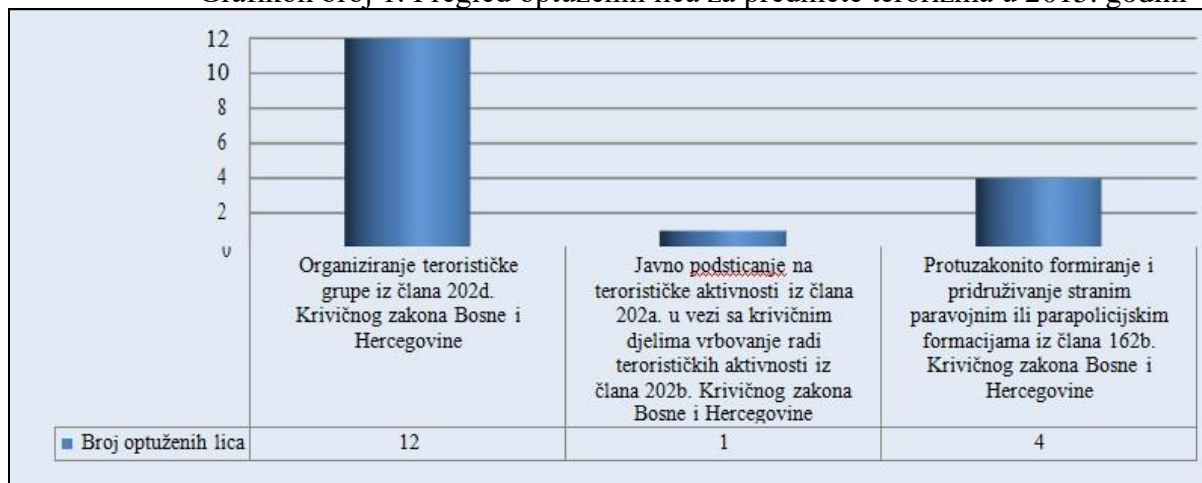
⁴⁶ <http://www.dw.de/tajni-letovi-koordinirani-iz-stuttgarta/a-2504602>. preuzeto 14.07.2019

7. Izvještaj o radu tužilaštva BiH

U nastavku rada predstaviti ćemo izvještaj o radu tužilaštva BiH. Bazirati ćemo se na 2015-tu i 2016-tu godinu i to isključivo za krivična djela terorizma koja su i predmet ovog diplomskog rada. U toku 2015. godine Tužilaštvo BiH je aktivno nastavilo rad na procesuiranju svih krivičnih djela koja se odnose na terorizam iz člana 201. Krivičnog zakona Bosne i Hercegovine, te je nastavljeno sa podizanjem optužnica za lica za koja proizlazi osnovana sumnja da su počinila gore navedena krivična djela. Predmetne optužnice su podignute na osnovu istražnih radnji koje su preduzimate u toku 2015. godine u saradnji sa policijskim agencijama u Bosni i Hercegovini. Zbog oružanih sukoba koji se odvijaju na području Sirije, veći broj bosanskohercegovačkih državljana koji su aktivni članovi ISIL-a napuštaju ratom zahvaćena područja, te se upućuju u druge države u kojima dolazi do njihovog lišenja slobode.

Imajući u vidu činjenicu da je Sud Bosne i Hercegovine u odnosu na veći broj lica raspisao Interpolove potjernice, isti će kroz postupak ekstradicije biti dostupni pravosuđu BiH, na koji način će biti procesuirani pred Sudom Bosne i Hercegovine. U toku 2015. godine Tužilaštvo BiH je već podiglo jednu optužnicu koja je rezultat međunarodne saradnje sa pravosuđem R Turske, koja saradnja će u toku 2016. godine biti još intenzivnija cijeneći broj bh. državljana koji su se iz Bosne i Hercegovine priključili raznim terorističkim organizacijama prvenstveno na području Sirije i dijelom u Iraku. Kada su u pitanju rezultati rada na ovim predmetima, već je optuženo 16 lica za ova krivična djela. Na Grafikonu broj 1., pokazan je broj optuženih lica u odnosu na vrstu krivičnih djela koja se vode u predmetima terorizma.

Grafikon broj 1. Pregled optuženih lica za predmete terorizma u 2015. godini

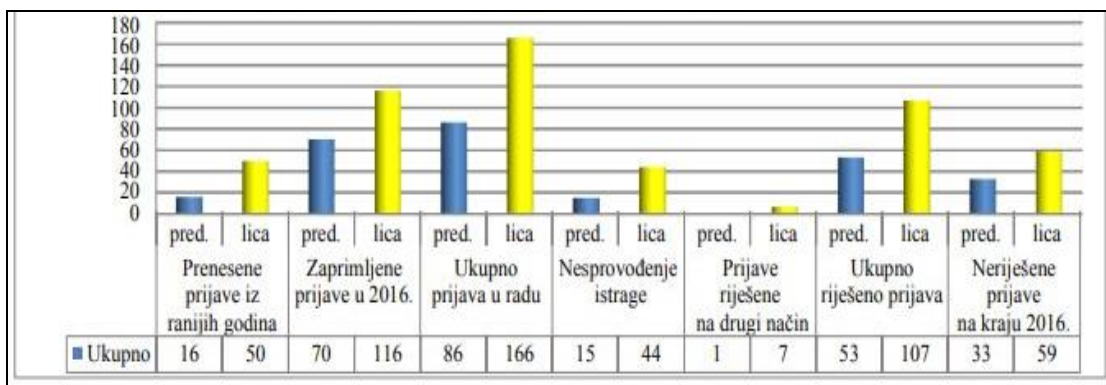

Po naredbama Tužilaštva BiH članovi Operativne grupe su bili uključeni, direktno ili indirektno, u svaki od registrovanih događaja u BiH, odnosno u sigurnosno-interesantnim događajima gdje je postojala sumnja u povezanost sa terorizmom ili krivičnim djelima koja imaju obilježja terorizma, zatim prijetnjama predstavnicima vlasti u BiH, predstavnicima međunarodnih organizacija i institucija i sličnim događajima. Uključivanje članova Operativne grupe se ogledalo, shodno potrebama i mogućnostima, i to na način da su članovi Operativne grupe kroz svoje matične institucije sudjelovali u provođenju potrebnih istražnih aktivnosti na terenu ili su indirektno, vršeći provjere kroz raspoložive evidencije svojih agencija, ustupali podatke i saznanja agencijama koje su bile zadužene za vođenje istrage u konkretnom slučaju.

U toku 2016. godine Tužilaštvo BiH je aktivno nastavilo rad na procesuiranju svih krivičnih djela koja se odnose na terorizam iz člana 201. Krivičnog zakona Bosne i Hercegovine, te je nastavljeno sa podizanjem optužnica za lica za koja proizlazi osnovana sumnja da su počinila gore navedena krivična djela. Predmetne optužnice su podignute na osnovu istražnih radnji koje su preduzimate u toku 2016. godine u saradnji sa policijskim agencijama u Bosni i Hercegovini. Zbog oružanih sukoba koji se odvijaju na području Sirije, veći broj bosanskohercegovačkih državljana koji su aktivni članovi ISIL-a napuštaju ratom zahvaćena područja, te se upućuju u druge države u kojima dolazi do njihovog lišenja slobode. Imajući u vidu činjenicu da je Sud Bosne i Hercegovine u odnosu na veći broj lica raspisao Interpolove potjernice, isti će kroz postupak ekstradicije biti dostupni pravosuđu BiH, na koji način će biti procesuirani pred Sudom Bosne i Hercegovine.

Po naredbama Tužilaštva BiH članovi Operativne grupe su bili uključeni, direktno ili indirektno, u svaki od registrovanih događaja u BiH, odnosno u sigurnosno-interesantne događaje gdje je postojala sumnja u povezanost sa terorizmom ili krivičnim djelima koja imaju obilježja terorizma, zatim prijetnje predstavnicima vlasti u BiH, predstavnicima međunarodnih organizacija i institucija i slične događaje. Uključivanje članova Operativne grupe se ogledalo, shodno potrebama i mogućnostima, i to na način da su članovi Operativne grupe kroz svoje matične institucije sudjelovali u provođenju potrebnih istražnih aktivnosti na terenu ili su indirektno, vršeći provjere kroz raspoložive evidencije svojih agencija, ustupali podatke i saznanja agencijama koje su bile zadužene za vođenje istrage u konkretnom slučaju. Rezultati rada na predmetima za krivična djela terorizma su sljedeći: u 2016. godini, u rad je zaprimljeno 70 prijava protiv 116 lica, dok je iz ranijeg izvještajnog perioda u radu bilo 16 prijava protiv 50 lica, tako da je ukupno u radu bilo 86 prijava protiv 166 lica. Tokom izvještajnog perioda riješene su 53 prijave protiv 107 lica. Od tog broja, naredbi o nesprovođenju istraga doneseno je u 15 predmeta protiv 44 lica, naređeno je istraga u 37 predmeta protiv 56 lica, dok je na drugi način riješena 1 prijava protiv 7 lica. Na kraju izvještajnog perioda ostale su neriješene 33 prijave protiv 59 lica. Gore navedeni podaci o prijavama za predmete terorizma prikazani su na Grafikonu broj 2

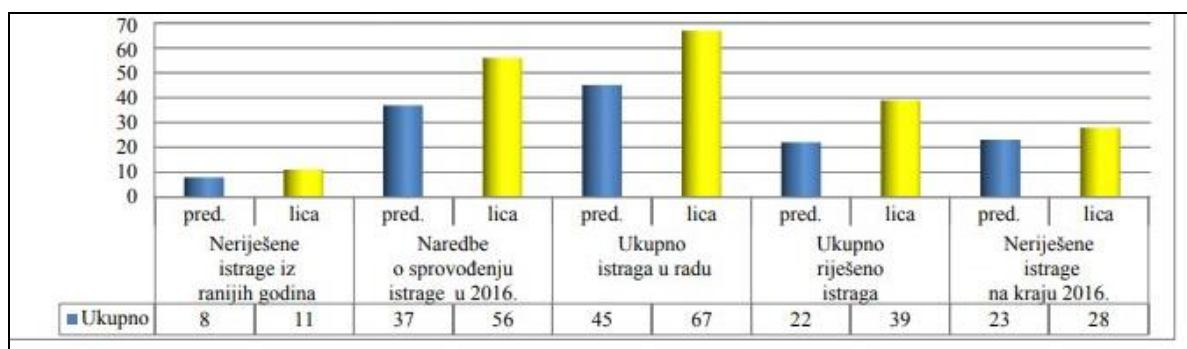
Grafikon broj 2. Pregled prijava za predmete terorizma u 2016. Godini

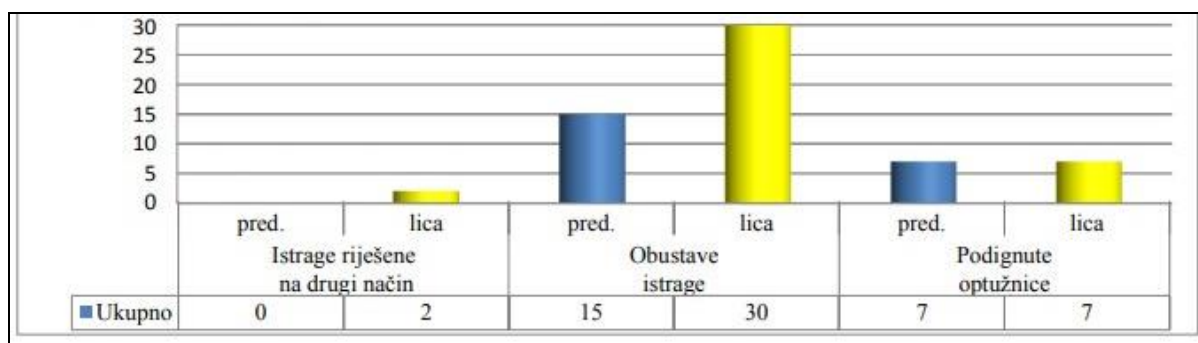
Istrage u predmetima koji se odnose na terorizam u 2016. godini riješene su na sljedeći način: ukupno u radu istraga bilo je u 45 predmeta protiv 67 lica, iz ranijeg perioda preneseno je istraga u 8 predmeta protiv 11 lica, riješene su 22 istrage protiv 39 lica, od toga je podignuto 7 optužnica protiv 7 lica, naredbi o obustavi doneseno je u 15 predmeta protiv 30 lica, dok je na drugi način riješeno istraga protiv 2 lica.

Podaci o istragama za predmete krivičnih djela terorizma prikazani su na Grafikonu broj 3., dok su podaci o optužnicama, odnosno obustavama i istragama koje su riješene na drugi način u predmetima za krivična djela terorizma, prikazani na Grafikonu broj 4.

Grafikon broj 3. Podaci o istragama za predmete terorizma u 2016. godini

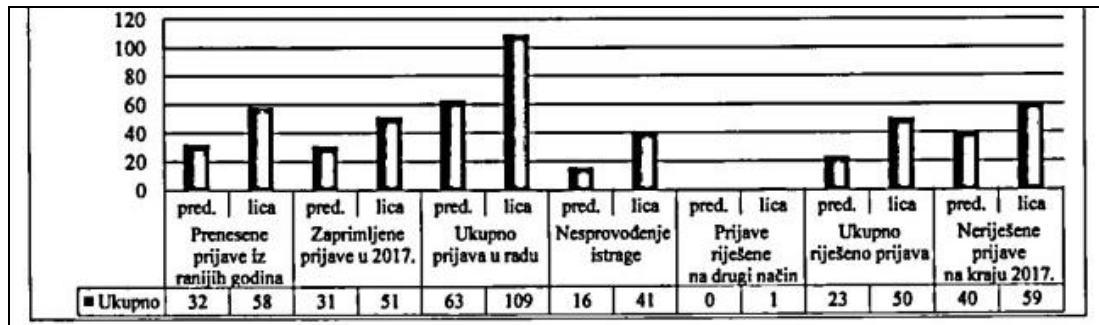
Grafikon broj 4. Podaci o riješenim istragama (istrage riješene na drugi način, obustave istrage, podignute optužnice) za predmete terorizma u 2016. Godini

Kada je riječ o presudama za krivična djela terorizma, doneseno je 8 presuda protiv 17 lica, od čega je 7 osuđujućih presuda (zatvorske kazne) protiv 16 lica, i u 1 predmetu protiv jednog lica je donesena mjera bezbjednosti. Po osnovu prvostepenih presuda, postupaka po žalbama kao redovnim pravnim lijekovima izjavljenim na prvostepene presude, u izvještajnom periodu izjavljene su 3 žalbe za 9 lica, s tim da je u izvještajnom periodu 1 žalba odbijena.

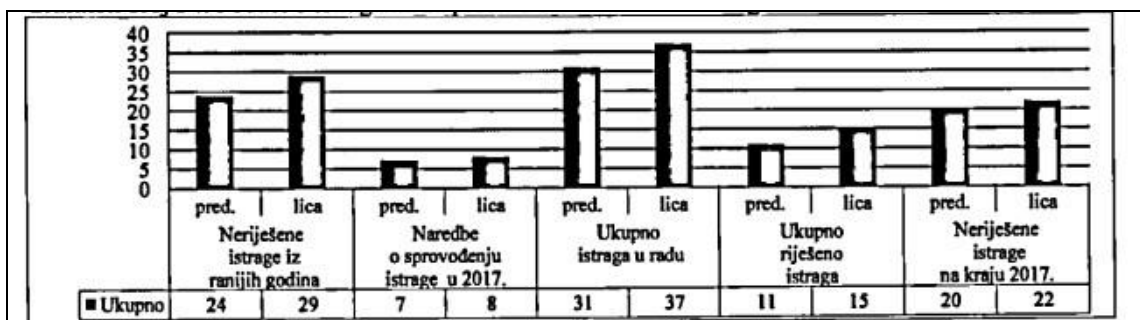
U 2017. godini, u rad je zaprimljena 31 prijava protiv 51 lica, dok su iz ranijeg izvještajnog perioda u rad prenesene 32 prijave protiv 51 lica, tako da su u radu ukupno bile 63 prijave protiv 109 lica. Tokom izvještajnog perioda riješene su 23 prijave protiv 50 lica. Na kraju izvještajnog perioda ostalo je neriješeno 40 prijava protiv 59 lica. Gore navedeni podaci o prijavama za predmete terorizma prikazane su na grafikonu broj 5.

Grafikon broj 5. Pregled prijava za predmete terorizma u 2017. godini

Istrage u predmetima koji se odnose na terorizam u 2017. godini riješene su na sljedeći način: iz ranijeg perioda prenesene su 24 istrage protiv 29 lica, u radu je bila 31 istraga protiv 37 lica, riješeno je 11 istraga protiv 15 lica koje su riješene obustavom istrage. Rad na istragama na ovim vrstama predmeta u izvještajnom periodu nije rezultirao podizanjem optužnica. Podaci o istragama za predmete krivičnih djela terorizma prikazane su na Grafikonu broj 6.

Grafikon broj 6. Podaci o istragama za predmete terorizma u 2017. godini

Kada je riječ o presudama za krivična djela terorizma, donesena je 1 presuda protiv 2 lica, od kojih je za 1 lice osuđujuća presuda (zatvorska kazna), a u 1 predmetu protiv 1 lica donesena je oslobađajuća presuda. Po osnovu prvostepenih presuda, postupaka po žalbama kao redovnim pravnim lijekovima izjavljenim na prvostepene presude, u izvještajnom periodu izjavljene su 2 žalbe za 2 lica, s tim da je u izvještajnom periodu 1 žalba odbijena.

Zaključak

Iz svega navedenog možemo zaključiti da terorizam je veliki (možda i najveći) problem modernog društva. Možda je bolje reći da je terorizam prepreka na putu razvoja modernog svijeta kao globalnog društva. On je postao pojava, pojam, misao i termin koji je ušao u svakodnevni život modernog čovjeka. Uporedo sa razvojem i napretkom čovječanstva, u tehničkom, materijalnom i kulturnom pogledu, razvija se i terorizam, samo još bržim tempom. Terorizam se stalno mijenja po formi, sadržini, tipovima i oblicima organizovanja, načinima djelovanja, tehničkoj opremljenosti i slično. Iako korijene terorizma možemo naći daleko u prošlosti, terorizam je proizvod modernog doba, posebno druge polovine XX vijeka. Njegovi uzroci i motivi su različiti. Cilj terorizma jeste skretanje pažnje javnosti na stanje, položaj i probleme neke društvene grupe i njihovo stavljanje u prvi plan u odnosu na sve druge probleme u državi, regionu, pa čak i svijetu, slanje poruke (najčešće političke) o težnji i namjerama te grupe. Ako se pažljivije posmatra, vidi se da u osnovi svakog terorističkog motiva leži sticanje, očuvanje i odbrana individualnog i/ili kolektivnog identiteta. Terorizam ugrožava sve značajne resurse modernog društva: ekonomiju, demokratiju, slobodu i ljudska prava. Teroristi često koriste medije kao mjerilo za efikasnost izvršenog akta. Cilj tih medijskih ekstravagancija je da se izvrši pritisak na vlade, da se ubijedi svijet i javnost u opravdanost njihovih aktivnosti, a izbegne tumačenje da je uzrok njihove aktivnosti kriminalni akt. Pojedine terorističke organizacije, kao i drugi nedržavni subjekti koji primjenjuju samoubilački terorizam pristupaju planiranju i organizovanju samoubilačkih napada terorista sa naročitom ozbiljnošću, razvijajući posebnu samoubilačku taktiku, pri tome uvrštavajući samoubilački terorizam kao poseban oblik borbe koji ima naročit značaj. Populatnost ovog oblika terorizma je velika kako među snažnim tako i među slabim terorističkim organizacijama. O tome svjedoči i činjenica da je za pripadnike Tamilskih tigrova i Kurdistske radničke partije posebna privilegija biti bombaš samoubica. Pored ovih, i druge terorističke organizacije sa posebnim uvažavanjem tretiraju teroriste ili bombaše samoubice. Tako bombaš samoubica često postaje nezamjenjiv način djelovanja terorističkih organizacija. Mogućnost primjene sile, koja se u ovim slučajevima, akumulira u rukama pojedinca moglo bi se pokazati kao relevantan faktor za ostvarivanje postavljenih političkih i drugih ciljeva terorističkih organizacija. S jedne strane suludost, okrutnog i fanatizam bombaša samoubica a sa druge visoka organizovanost, uvežbanost i sofisticiranost terorističke organizacije ukazuju na novo lice terorizma, samoubilački terorizam.

Literatura

1. Azinović V., (2012), Uvod u studije terorizma, Sarajevo, Fakultet političkih nauka Univerzitet u Sarajevu,
2. Azinović V., Jusić M., (2016), Novi zov rata u Siriji i bosanskohercegovački kontingent stranih boraca, Sarajevo, Atlantska inicijativa
3. Čičovački P., (2003), O nemoralnosti terorizma i rata, Filozofija i društvo, Beograd
4. Grossman D.,(1995), On Killing: The Psychological Cost of Learning to Kill in War and Society, Little, Brown and Company, Boston,
5. Krivokapić V.(2007), „Kriminalističke teme 1-2“, FKN Sarajevo
6. Moseley A., (2002), A Phylosophy of War, Algora Publishing, New York,
7. Neste V. B., (2006), Cicero and St. Augustine's Just War Theory: Classical Influences on a Christian Idea, Scholar Commons-University of South Florida, Tampa
8. Stanković N.,(2016), Uvod u Kriminalistiku, Evropski univerzitet Brčko distrikt, Brčko
9. Stanković N., (2017), Kriminologija, Evropski univerzitet Brčko distrikt, Brčko
10. Stanković N., (2014),Terorizam i finansiranje terorizma, Evropski univerzitet Brčko distrikt, Brčko
11. Stanković N., (2016), Krivično pravo, Opšti dio, Evropski univerzitet, Brčko
12. Stanković N., (2017), Krivično pravo, Posebni dio, Evropski univerzitet, Brčko
13. Stajić Lj., (2008), Osnovi sistema bezbednosti, Pravni fakultet u Novom Sadu, Novi Sad
14. Scruton R., (2002), The West and the Rest: Civilization and the Terrorist Threat, Intercollegiate Studies Institute, Wilmington
15. Tomaševski K., (1983), Izazov terorizma, Mladost, Beograd

Internet izvori:

16. www.csis.org.
17. www.un-globalsecurity.org/pdf/Kaldor_paper_terrorism.pdf.
18. www.ict.org.il/inter_ter/noncon/noncon:therror.htm.
19. [www.coe.int/T/E/Human_rights/h-inf\(2002\)8eng.pdf](http://www.coe.int/T/E/Human_rights/h-inf(2002)8eng.pdf).
20. www.un.org/terrorism/a57273.doc.
21. www.sipa.gov.ba/
22. www.un.org/
23. [www.l\)hdani.com/arhiva/243/t24321.shtml](http://www.l)hdani.com/arhiva/243/t24321.shtml).